ПОЛТАВСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ АГРАРНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
Факультет обліку та фінансів
Кафедра обліку і оподаткування

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА

на здобуття ступеня вищої освіти
магістр

на тему: «Методика обліку операцій з готівковими коштами та банківськими металами і аналіз ліквідності банку»

Виконав: здобувач вищої освіти
за освітньою програмою
Облік і оподаткування
спеціальності 071 Облік і оподаткування
ступеня вищої освіти магістр
групи 2
Кіт І.М.
Керівник: Тютюнник С.В.
Рецензент: Зоря О.П.

Полтава 2023 року

ЗМІСТ

стор.

ВСТУП…… 3

РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИКО-МЕТОДИЧНІ ЗАСАДИ ОБЛІКУ ГРОШОВИХ КОШТІВ…….... 8

1.1. Економічний зміст грошових коштів…….. 8

1.2. Стан дослідженості проблеми та наукові напрями її вирішення…….. 14

РОЗДІЛ 2. ОБЛІК ОПЕРАЦІЙ З ГОТІВКОВИМИ КОШТАМИ ТА БАНКІВСЬКИМИ МЕТАЛАМИ……... 22

2.1. Організаційно-правові засади діяльності та облікова політика банку…… 22

2.2. Облік операцій з готівковими коштами та банківськими металами…... 35

РОЗДІЛ 3. АНАЛІЗ ЛІКВІДНОСТІ БАНКУ…… 69

3.1. Аналіз складу, структури та динаміки активів і пасивів …… 69

3.2. Аналіз фінансових результатів і рентабельності банку …….. 74

3.3. Оцінювання фінансової стійкості та ліквідності банку …….. 81

ВИСНОВКИ…… 89

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ…….. 98

ДОДАТКИ…….. 105

ВСТУП

Актуальність теми. За 2022 рік внаслідок повномасштабної військової агресії Україна втратила 29,1% ВВП. Продовжується окупація частини територій, руйнування інфраструктури, знищення активів підприємств. Підвищення вартості логістики, дефіцит електроенергії, недостатнє фінансове та матеріальне забезпечення призводять до скорочення економічної діяльності та погіршення очікувань бізнесу. Спостерігається зростання безробіття, уповільнення або зупинка виробництва в певних галузях, банкрутство фінансових установ, послаблення стійкості державних фінансів, підвищення загрози валютній стабільності. В умовах воєнного стану знижується дієвість ринкових інструментів, зростає невизначеність щодо потенційних майбутніх економічних сценаріїв. Споживча інфляція за підсумками 2022 року прискорилась до 26,6%.

Стабілізація інфляційного тиску викликана скороченням споживчого попиту в умовах енергетичного терору, розширенням пропозиції продуктів харчування та незмінністю тарифів на житловокомунальні послуги. Деокупація частини територій та налагодження логістики сприяли розблокуванню постачання товарів з інших областей. Фіксований курс гривні, підвищення облікової ставки до рівня 25% також виступили у якості стабілізаційних факторів інфляції. Тимчасові обмеження та нестандартні інструменти, зокрема купівля валюти під депозит чи депозит для хеджування ризиків зміни курсу, знизили попит на іноземну валюту та запобігли швидкому зниженню міжнародних резервів, які є важливими для стійкості валютного ринку. Останні перевищили довоєнні показники та досягли рівня 28,5 млрд дол. США завдяки суттєвій міжнародній фінансовій підтримці.

Упродовж 2022 року Національний банк та Уряд України вживали заходів, спрямованих на пом’якшення економічних шоків, збереження стабільності фінансової системи, стимулювання і підтримку бізнесу. Для

покриття дефіциту державного бюджету Уряд України регулярно проводив аукціони з продажу військових облігацій, завдяки чому станом на кінець року залучено 152,39 млрд грн, близько 1,93 млрд дол. США та 0,98 млрд євро. Банківська система України в умовах воєнного стану продовжує зберігати стійкість. Від початку війни НБУ запровадив ряд послаблень щодо контролю за діяльністю банків, що враховували роботу в кризових умовах. Забезпечено безперервність проведення платежів та роботу банківської мережі. З метою подальшого сталого функціонування банків державного сектору Урядом України схвалено Основні (стратегічні) напрями діяльності банків державного сектору на період дії воєнного стану та післявоєнного відновлення економіки, відповідно до яких на державні банки покладено низку завдань, зокрема забезпечення фінансової підтримки пріоритетних галузей економіки та підприємств (об'єктів) критичної інфраструктури.

Станом на кінець року обсяги зобов'язань платоспроможних банків перевищили показники початку року на 18,8 %. Основним джерелом фондування банків залишались кошти клієнтів, їхня частка зросла до 90,5 %. Обсяги гривневих коштів фізичних осіб упродовж року зросли на 30,1%. Більшість нових надходжень коштів залишається на поточних рахунках. Строкові кошти фізичних осіб у гривні зменшились за рік на 6,0 %, в іноземній валюті – на 4,6 %. Кошти до запитання суб'єктів господарювання в національній валюті зросли на 11,9 % завдяки адаптації бізнесу до умов війни. Банки замінюють коштами клієнтів дороге рефінансування НБУ – його частка в зобов'язаннях банків знизилась до 1,8%.

Високий рівень ліквідності банківської системи спонукав регулятора до поступового підвищення норм обов'язкового резервування. Ключовим рушієм гривневого кредитування юридичних осіб протягом 2022 року була державна програма «Доступні кредити 5-7-9%». Надані в межах цієї програми кредити формують близько третини працюючого валового гривневого портфеля кредитів юридичних осіб.

За конкурентною позицією ХХХ належить до системно важливих банків України, є лідером на ринку за обсягом наданих кредитів та посідає друге місце серед банків України за обсягом активів та депозитів. Станом на кінець 2022 року він є найбільшим в Україні банком за кількістю відділень і другим за кількістю банкоматів та платіжних терміналів.

В сучасних умовах касові операції посідають особливе місце в банківській діяльності, а також відіграють важливу роль у забезпеченні успішного перебігу економічних процесів на мікрота макрорівні. Такі операції тісно пов'язані з усіма іншими банківськими операціями. Будь-яка банківська операція чи пасивна, чи активна супроводжується здійсненням платежу, тобто касовим обслуговуванням відповідного клієнта. Банківські операції щодо касового обслуговування юридичних і фізичних осіб є першоосновою існування будь-якої банківської установи. Оскільки саме з таких операцій починається співпраця та взаємодія з клієнтами.

Вагомий внесок у розвиток теорії, методології й організації обліку касових операцій досліджували вітчизняні науковці, серед яких: О.В. Васюренко, А.М. Герасимович, Л.М. Кіндрацька, Г.Г. Кірейцев, А.М. Мороз, М.І. Савлук, В.В. Сопко, В.Г. Швець, В.З. Бурчевський. Однак окремі аспекти питань щодо удосконалення обліку касових операцій банківської установи потребують подальшого вивчення та науково обґрунтованих рекомендацій.

Отже, важливість і актуальність вказаних проблем, їх практичне значення та недостатнє теоретичне і методичне опрацювання зумовили вибір теми кваліфікаційної роботи, її мету, завдання та структурну побудову.

Мета і завдання дослідження. Мета дослідження полягає у викладенні методики обліку операцій з готівковими коштами та банківськими металами та проведенні аналізу ліквідності банку.

Для досягнення поставленої мети в роботі вирішуються такі завдання:

- розкрити теоретико-методичні засади обліку грошових коштів, а саме

проаналізувати наукові підходи щодо визначення економічного змісту грошових коштів;

- узагальнити стан дослідженості проблеми та наукові напрями її вирішення;

- викласти організаційно-правові засади діяльності та облікову політику банку;

- розглянути особливості відображення в обліку операцій з готівковими коштами та банківськими металами, розробити пропозиції;

- дослідити позитивні та негативні характеристики фінансового стану банку;

- проаналізувати структуру та динаміку активів і пасивів банку;

- провести аналіз фінансових результатів і рентабельності банку;

- здійснити оцінку показників фінансової стійкості та ліквідності банку.

Об'єкт і предмет дослідження. Об'єктом дослідження є облікові процедури відображення операцій з готівковими коштами та банківськими металами в ХХХ. Предметом дослідження є теоретико-методичні засади, а також діюча практика обліку відображення операцій з готівковими коштами та банківськими металами й аналізу ліквідності банківської установи.

Інформаційною базою виконання роботи слугували Положення про облікову політику банку, Консолідований звіт про управління, Консолідована фінансова звітність, Звіт незалежного аудитора за 2020-2022 роки ХХХ.

Методи дослідження. Основою дослідження є фундаментальні положення економічної теорії, праці вітчизняних і зарубіжних вчених з проблем обліку грошових коштів та аналізу ліквідності.

Для реалізації поставлених завдань дослідження використовувалися такі методи: діалектичний метод пізнання та теоретичного узагальнення – для комплексного дослідження питань бухгалтерського обліку грошових коштів; абстрактно-логічний – для формування мети і завдань дослідження; комплексно-системний підхід – для вивчення положень національного

законодавства та нормативів щодо обліку операцій з готівковими коштами та банківськими металами; індукції та дедукції – для обґрунтування напрямів оцінювання динаміки і структури надходження та витрачання грошових коштів за видами діяльності; графічний і табличний – для наочного відображення результатів дослідження.

Наукова новизна одержаних результатів. Наукова новизна одержаних автором результатів полягає у наступному:

- узагальнено наукові підходи щодо трактування економічного змісту та поняття «грошові кошти»;

- визначено напрями оцінювання фінансового стану банку;

- оцінено результати діяльності банківської системи в період воєнного стану;

- запропоновано доповнити методику оцінювання ліквідності банку проведенням аналізу дотримання банком нормативів ліквідності Національного банку України.

Практичне значення одержаних результатів. Висновки і пропозиції за результатами дослідження можуть слугувати основою при розробленні системи заходів з удосконалення обліку операцій з готівковими коштами та банківськими металами та підвищення рівня ліквідності банку.

Апробація результатів дослідження. Результати дослідження доповідалися й одержали позитивну оцінку на VI Всеукраїнській науково-практичній конференції «Бухгалтерський облік, контроль та аналіз в умовах інституційних змін» (м. Полтава, ПДАУ, 26.10.2023 р.)

Публікації. За результатами дослідження опубліковано 2 наукові праці загальним обсягом 0,27 друк. арк., у тому числі в матеріалах конференцій – 2 тези доповідей обсягом 0,27 друк. арк.

РОЗДІЛ 1
ТЕОРЕТИКО-МЕТОДИЧНІ ОСНОВИ ОБЛІКУ ГРОШОВИХ КОШТІВ

1.1. Економічний зміст грошових коштів

В ринкових умовах касові операції займають важливе значення в банківській діяльності, а також відіграють особливу роль у забезпеченні успішного перебігу економічних процесів на макрорівні та макрорівні. Вони тісно пов'язані з усіма іншими банківськими операціями. Будь-яка банківська операція чи пасивна, чи активна супроводжується проведенням платежу, тобто касовим обслуговуванням відповідного клієнта. Банківські операції щодо касового обслуговування юридичних і фізичних осіб є основою існування будь-якої банківської установи. Оскільки саме з таких операцій починається співпраця та взаємодія з клієнтами [19]. Саме тому, від того, наскільки якісно та ефективно банк може обслуговувати платіжний обіг клієнтів, залежатиме прийняття відповідних рішень щодо подальшої роботи у сфері операцій, які може запропонувати банк.

За своїм характером такі касові операції є послугами і за них банківські установи беруть плату з клієнтів у вигляді комісійної винагороди, а не процента. Тому зростання обсягів касових операцій є надійним і вигідним способом збільшення доходів і підвищення рентабельності банківської діяльності.

Грошові кошти в господарському процесі виконують функції міри вартості, засобу обміну, накопичення капіталу. Вони є абсолютно ліквідним активом, здатним легко і швидко перетворюватися в будь-які види матеріальних цінностей. Важлива роль грошових коштів у забезпеченні фінансово-господарської діяльності обумовлює необхідність організації безперервного і своєчасного обліку операцій з їх руху; контролю наявності, збереження і цільового використання грошових коштів та грошових

документів. Гроші є однією з найбільш важливих категорій економічної науки, інструментом, що сприяє розвитку економіки. Гроші – це багатофункціональна економічна форма, за допомогою якої здійснюється облік вартості, обмін, платежі, накопичення вартості [3, с. 120]. Гроші – це специфічний товар, що має властивість обмінюватися на будь-який інший товар, тобто є загальним еквівалентом. Грошові кошти є найбільш ліквідними активами. Ліквідність забезпечується тим, що вони здатні виконати зобов'язання будь-якого виду, тобто для погашення зобов'язань не потрібно тривалого часу. Наявність грошових коштів дозволяє своєчасно виконати свої зобов'язання перед кредиторами, бюджетом, персоналом. Управління грошовими коштами має велике значення через певні складності фінансових ринків. Конкурентоспроможність вимагає внесення грошових коштів для модернізації технологічних процесів та подальшого їх розвитку. Тому правильно розкривати і класифікувати грошові кошти та їх еквіваленти необхідно для того, щоб точно оцінити ліквідність.

Відповідно до Міжнародного стандарту бухгалтерського обліку 7 «Звіт про рух грошових коштів», грошові кошти складаються з готівки в касі і депозитів до запитання [43]. Економічна сутність грошей полягає в тому, що вони служать самим активним елементом і складовою частиною економічної діяльності суспільства, відносин між різними учасниками і ланками відтворювального процесу. Сутність грошей характеризується їх участю в: здійсненні різних видів суспільних відносин; розподілі валового національного продукту, в придбанні нерухомості, землі; визначенні цін, що виражають вартість товару. Крім того, сутність грошей полягає в тому, що вони слугують засобом загальної обмінності на товари, нерухомість, твори мистецтва та ін.

Сутність грошей також визначається, як правило, на основі їх функціонального застосування. Прикладом такого підходу може бути характеристика грошей у підручнику «Економікс» К. Макконнела і С. Брю: «Гроші є тим, що вони роблять. Все те, що виконує функції грошей, є грішми».

І. Фішер грошима називав загальноприйнятий засіб платежу, який приймається в обмін на товари і послуги. У своїх працях Д. Рікардо писав: «Гроші – є товаром, … що служить загальним засобом обміну». Засновник неокласичного напрямку в економічній науці А. Маршалл визначив гроші «центром, навколо якого концентрувала увагу економічна наука». Сучасна західна теорія обмежується визначенням суті грошей як явищ, що використовуються у формі грошей. Представники трудової теорії вартості визначають гроші як специфічний товар, що має властивості обмінюватися на будь-який інший товар, тобто як загальний еквівалент. Прибічники портфельного підходу в трактуванні грошей використали умовний портфель активів економічного об'єкта, в якому всі активи розмістили у міру зниження їх ліквідності, тобто здатності до обміну [3, с. 13-16].

Незважаючи на багатовікові дослідження та велику кількість теоретичних концепцій, людство і сьогодні не має однозначної відповіді на питання, що таке гроші. Пізнання природи грошей пов'язане із з'ясуванням їх походження та причин, що зумовили їх виникнення та існування в економічному житті суспільства. Еволюційна концепція вважається найбільш достовірною і створює основу для з'ясування сутності грошей: гроші за походженням являють собою специфічний товар, що виділився з широкого різновиду звичайних товарів; гроші – результат тривалого еволюційного розвитку товарного виробництва і ринку; гроші не можуть бути ліквідовані угодою людей або рішенням урядових структур держави. Так як суб'єкти господарювання у своїй діяльності постійно підтримують взаємовідносини з іншими суб'єктами де одним із засобів підтримки цих відносин є грошові кошти, необхідним є визначення категорії «грошові кошти» (табл. 1.1).

Аналізуючи варіанти, представлені в табл. 1.1, можна запропонувати таке визначення: грошові кошти – це особливий різновид оборотних активів, які можуть бути у формі готівки, коштів на рахунках у банку, депозитів до запитання.

Таблиця 1.1

Визначення категорії «грошові кошти»

Джерело	Визначення категорії
Міжнародний стандарт бухгалтерського обліку 7 «Звіт про рух грошових коштів»	Грошові кошти складаються з готівки в касі і депозитів до запитання.
Ф.Ф. Бутинець	Грошові кошти – готівка, кошти на рахунках в банку та депозити до запитання.
М.С. Пушкар	Грошові кошти – це грошові знаки національної та іноземної валюти, які є платіжними засобами.
Г.Г. Кірейцев	Грошові кошти – це складові оборотних активів, їх обсяги, шляхи надходження та вибуття залежать, в першу чергу, від зміни обсягів виробничих запасів, стану дебіторської та кредиторської заборгованості, платежів до бюджету тощо.

Готівка (готівкові кошти) – це грошові знаки національної валюти України – банкноти і монети, у тому числі обігові, пам'ятні та ювілейні монети, які є дійсними платіжними засобами.

Рух коштів відбувається за трьома видами діяльності: операційною, інвестиційною та фінансовою (рис. 1.1).

Рис. 1.1. Класифікація грошових потоків за видами діяльності

Операційна діяльність – основна діяльність, а також інші види діяльності, які не є інвестиційною та фінансовою діяльністю. Інвестиційна діяльність – придбання та реалізація тих необоротних активів, а також тих фінансових інвестицій, які не є складовою частиною еквівалентів грошових коштів. Прикладом руху коштів у результаті інвестиційної діяльності є: платежі, пов'язані з придбанням основних засобів і нематеріальних активів; надходження від продажу необоротних активів; надання позик іншим суб'єктам; надходження коштів від фінансових інвестицій (дивіденди, відсотки). Фінансова діяльність – діяльність, яка призводить до змін розміру і складу власного та позикових капіталів. Прикладом руху коштів у результаті фінансової діяльності є: випуск власного капіталу (акцій); отримання позик та їх погашення; викуп акцій власної емісії; виплата дивідендів.

Застосовуючи розглянуту класифікацію, слід мати на увазі, що віднесення коштів до відповідної групи залежить у першу чергу від характеру діяльності.

У процесі кругообігу грошові кошти утворюють грошові потоки, обсяг яких характеризує кількість залучених або використаних грошових коштів [9]. Е. Нікбахт та А. Гроппеллі наводять спрощене визначення грошового потоку, як «міри ліквідності компанії», що складається з «чистого доходу і безготівкових витрат, таких, як амортизаційні відрахування». Дане тлумачення грошового потоку, з одного боку, розкриває його сутність, з іншого – основні його складові. За визначенням Є. Брікхема, «грошовий потік» – це фактичні чисті готівкові кошти, які надходять (чи витрачаються) протягом деякого визначеного періоду. За визначенням Л.О. Коваленко та Л.М. Ремньової, «грошові потоки – це надходження та вибуття грошових коштів та їх еквівалентів у результаті діяльності». Грошовий потік – це сукупність залежних від часу надходжень (позитивний грошовий потік) і виплат (від'ємний грошовий потік) грошових коштів, що виникають у процесі діяльності.

Таким чином, проаналізувавши визначення різних авторів, можна зазначити, що грошовий потік – це сукупність розподілених у часі надходжень і

видатків грошових коштів та їх еквівалентів, генерованих діяльністю, рух яких пов'язаний з факторами часу, простору, структури, ризику та ліквідності.

Залежно від напрямку руху потоків розглядають: вхідний (позитивний) грошовий потік характеризує обсяг надходження грошових коштів від усіх видів діяльності; вихідний (від'ємний) грошовий потік характеризує обсяг їх витрачання.

Залежно від виду діяльності виділяють: грошовий потік від операційної діяльності; грошовий потік від інвестиційної діяльності; грошовий потік від фінансової діяльності.

По відношенню до певного інвестиційного проекту можна відокремити: додатковий грошовий потік – це потік від реалізації певного інвестиційного проекту, потік, що стосується виключно даного проекту; ретроспективний грошовий потік – це всі інші грошові потоки, які не враховуються під час прийняття управлінських рішень щодо даного проекту.

За рівнем збалансованості: збалансований грошовий потік характеризує такий вид сукупного грошового потоку, за яким забезпечується збалансованість позитивного і від'ємного грошових потоків; незбалансований грошовий потік характеризує такий вид сукупного грошового потоку, за яким не забезпечується збалансованість позитивного і від'ємного грошових потоків.

Критерієм збалансованості є показник варіації між позитивним і від'ємним грошовими потоками. У першому випадку він наближається до одиниці, в другому – до нуля.

За видом валюти, що використовується: грошовий потік у національній валюті характеризує таку частину сукупного грошового потоку, яка обслуговується національною валютою; грошовий потік в іноземній валюті характеризує таку частину сукупного грошового потоку, яка обслуговується іноземною валютою. Використання валюти як засобу платежу на території України має суттєві законодавчі обмеження, що повинні враховуватися під час здійснення відповідних грошових операцій.

За можливістю забезпечення платоспроможності: ліквідний грошовий потік характеризує такий вид грошових потоків, коли надходження грошових коштів перевищує або дорівнює витрачанню грошових коштів; неліквідний грошовий потік характеризує такий від грошових потоків, коли находження грошових коштів менше або дорівнює обсягу витрачення грошових коштів.

Класифікація грошових потоків дозволяє ефективно та цілеспрямовано управляти ними. Таким чином, грошові кошти є складовою частиною оборотних активів.

1.2. Стан дослідженості проблеми та наукові напрями її вирішення

Касові операції - операції з видачі готівки, її приймання, обміну не придатних до обігу банкнот (монет) та виведених з обігу на придатні до обігу банкноти (монети), банкнот на монети, монет на банкноти, банкнот (монет) одного номіналу на банкноти (монети) іншого номіналу, вилучення з обігу сумнівних банкнот (монет), валютно-обмінні операції та операції з банківськими металами, з пам'ятними та інвестиційними монетами, сувенірною та супутньою продукцією, а також операції з приймання на інкасо банкнот іноземної валюти та чеків в іноземній валюті, інших цінностей, які обліковуються на балансових та позабалансових рахунках [20]. Організація бухгалтерського обліку касових операцій комерційних банків регламентується Постановою № 89 Правління НБУ від 11.09.2017 р. «Інструкція про застосування Плану рахунків бухгалтерського обліку банків України» [21], Постановою Правління Національного банку України від 25.09.2018 № 103 «Інструкція про ведення касових операцій банками в Україні» [22], Постановою № 495 Правління НБУ від 20.10.2004 р. «Інструкція з бухгалтерського обліку операцій з готівковими коштами та банківськими металами в банках України» [20]; Постановою № 555 Правління НБУ від 17.11.2004 р. «Інструкція з

бухгалтерського обліку операцій в іноземній валюті та банківських металах у банках України»; Постановою № 123 Правління НБУ від 08.04.2005 р., «Правила бухгалтерського обліку операцій з використанням платіжних карток у банках України» та іншими нормативними актами НБУ.

Порядок здійснення банками касових операцій з клієнтами визначається законодавством України з питань регулювання готівкових розрахунків в Україні та валютного регулювання. Операції з приймання готівки в національній та іноземній валютах від клієнтів через каси банків України відображаються в бухгалтерському обліку на підставі відповідних прибуткових касових документів, визначених нормативно-правовими актами Національного банку, що регулюють порядок ведення касових операцій у банках України [19].

З метою удосконалення порядку бухгалтерського обліку операцій з готівковими коштами в банках України НБУ затверджено зміни до Інструкції з бухгалтерського обліку операцій з готівковими коштами та банківськими металами в банках України, згідно з цим уточнено: порядок бухгалтерського обліку операцій з приймання готівки в національній та іноземній валютах від клієнтів через каси банків України; порядок бухгалтерського обліку операцій з видачі клієнтам готівки в національній та іноземній валютах з кас банків; порядок бухгалтерського обліку операцій з обміну готівкової іноземної валюти; порядок бухгалтерського обліку сплати комісійної винагороди за здійснення операції з обміну готівкової іноземної валюти [19].

Отже, внесені зміни до порядку бухгалтерського обліку операцій з приймання від клієнтів та видачі клієнтам готівки в національній та іноземній валютах через каси банків України забезпечують удосконалення управління готівковими коштами, яке ґрунтується на даних обліку через організацію і контроль за рухом грошових потоків, а також запасів грошових активів із точки зору ефективності платежів і оптимального забезпечення операційної діяльності банку фінансовими ресурсами.

Головною метою функціонування комерційних банків є проведення банківських операцій. Облік та контроль анульованих операцій в банківській системі має величезне значення у роботі проведення операцій. Виправлення невірно проведеної касової або бухгалтерської операції з вини операційних і касових працівників, або з відмови клієнта від здійснення касової операції постійно потребує обліку і контролю [1]. Анулювання та помилковість в операціях може призвести до спотворення даних фінансового стану банку.

Для забезпечення виконання своїх функцій та досягнення стратегічних та тактичних цілей банки здійснюють відповідні операції, постійно намагаючись збільшувати їх кількість та підвищувати якість [1]. Але необхідно виважено підходити до організації обліку і контролю всіх видів банківських операцій. Раціональний та правильний підхід щодо організації обліку і контролю анульованих операцій банку – одна умов законодавчо-правового функціонування банківської установи. Основною законодавчою, нормативною і інструктивною базою що регламентує банківську діяльність є: Закони України «Про банки та банківську діяльність», «Про інвестиційну діяльність», «Про цінні папери та фондовий ринок» та інші нормативні акти.

Банківські операції – це операції із залучення грошових коштів та вкладення їх у позички, цінні папери і послуги, випуску в обіг і вилучення з нього грошей, для розрахунків, фінансування та кредитування капітальних вкладень, касового виконання державного бюджету тощо [14].

Усі банківські операції відображаються окремими статтями в балансі комерційних банків. Залежно від того, в якій частині балансу вони обліковуються, їх прийнято поділяти на пасивні й активні. Пасивні операції – це операції з мобілізації ресурсів комерційного банку. За видом банківських ресурсів розрізняють пасивні операції з формування власних, залучених та позичених ресурсів.

Операції з формування власних ресурсів включають: операції з формування статутного фонду банку; операції з формування резервного фонду

банку; операції з формування страхових фондів банку; операції з формування інших фондів банку спеціального призначення, які створюються за рахунок прибутку банку і використовуються відповідно до рішення, прийнятого вищою управлінською ланкою комерційного банку; операції, пов'язані з формуванням і розподілом банківського прибутку.

Активні операції – це операції з розміщення мобілізованих комерційним банком ресурсів у депозити, кредити, інвестиції, основні фонди і товарно-матеріальні цінності. Отже, до активних операцій банків належать:

- операції з вкладення банківських ресурсів у грошові кошти в готівковій і безготівковій формі з метою підтримання ліквідності банку;

- розрахункові операції, пов'язані з платежами клієнтів;

- касові операції з приймання і видавання готівки;

- кредитні операції, пов'язані з наданням кредитів різних форм і видів юридичним, фізичним особам, банкам;

- інвестиційні операції з вкладення банківських ресурсів у цінні папери (акції, державні та корпоративні облігації) на тривалий строк;

- фондові операції з купівлі-продажу цінних паперів;

- валютні операції з купівлі-продажу іноземної валюти на внутрішньому і міжнародному валютних ринках;

- депозитні операції з розміщення тимчасово вільних ресурсів банку в депозити в Національний Банк України та інших комерційних банках;

- операції з купівлі-продажу банківських коштовних металів на внутрішньому і міжнародному валютних ринках.

Виділяють також позабалансові операції, які не відображаються в балансі банку через те, що їх здійснення не пов'язане з безпосереднім залученням та розміщенням ресурсів. Позабалансові операції пов'язані з необхідністю обліку активів та зобов'язань, що є додатковим забезпеченням інтересів банку, наприклад, облік застави, документів суворої звітності. Також до позабалансових операцій відноситься надання банківських гарантій. Банк на

момент укладення угоди про гарантію ще не здійснює перерахування коштів її отримувачу, тому до моменту її можливої реалізації, кошти передбачені угодою враховуються поза балансом [13].

Отже, банківські операції здійснюються на підставі банківської ліцензії та відображають економічну сутність банку. Будь-яку банківську операцію можна анулювати. Тому що трапляються ситуації, коли треба виправити помилку або змінити дані виконаної операції та інше. У джерелах немає чіткого формулювання поняття «анулювання операцій», тому що автори не висвітлюють анулювання операції, як окреме питання. Анулювання операцій або негайне сторно – це операція, що проводиться у разі допущення помилки і фіксації касиром інформації у банківському програмному забезпеченні. Сторно – спосіб виправлення помилок у регістрах бухгалтерського обліку шляхом зворотного запису на величину помилки та одночасного зазначення правильної суми. Виправлення вносяться до облікового регістру в тому періоді, у якому виявлені помилки, що можуть виникати під час арифметичних підрахунків, застосування облікової політики, неправильної інтерпретації фактів помилкового зарахування та / або списання коштів за рахунками, неналежного виконання посадових обов'язків [10].

У банківській діяльності більше усього анулюються касові операції у розрахунковокасовому обслуговуванні. Анулювання касової операції – це комплекс процедур, направлений на виправлення помилково здійсненої касової операції та / або помилково проведеного в бухгалтерському обліку касового документу, шляхом видалення помилкового касового документу та операції з автоматизованої банківської системи, а також з інших програмних забезпечень з обліку готівкових операцій [11].

У розрахунково-касовому обслуговуванні виділяють основні види анулювання касових операцій:

- анулювання прибуткових касових операцій;

- анулювання видаткових касових операцій;

- сторнування валюто-обмінної операції.

Прибуткові і видаткові касові операції анулюються за поточними рахунками фізичних та юридичних осіб, за картковими рахунками, за депозитними та кредитними рахунками. Валюто-обмінні операції за можливістю сторнування поділяються на: операція з купівлі валюти; операція з продажу валюти; операція зворотного обміну валюти; операція конвертації валюти [40].

Порядок анулювання операцій та повернення платежу визначаються залежно від внутрішнього порядку банку. Будь-яке анулювання касових операцій повинно здійснюватися відповідальним виконавцем банку, який призначений за розпорядженням головного бухгалтера. Залежно від суми та виду операції анулювання проводиться з дозволу головного бухгалтера. Відповідальному виконавцю надається доступ до здійснення та анулювання касових операцій в програмних забезпеченнях банку. Анулювання касової операції та видалення помилково проведеного касового документу повинно здійснюватися виключно в той же операційний день. Видалення касових документів за помилковими операціями, що допущені в післяопераційній касі, проводяться на початку наступного операційного дня.

Видалення касового документу, проведеного за рахунками фізичних або юридичних осіб, оформлення депозиту, погашення кредиту здійснюється за умови отримання від власника рахунку або довіреної особи власника рахунку (якщо операція здійснена ним), або отримувача за видатковими операціями згоди, а саме заяви. Якщо клієнт не повернув свій примірник касового документу та не написав заяву на анулювання, операція з анулювання не проводиться [24]. Прибуткові операції, за якими платник та отримувач різні фізичні особи або фізична та юридична особи, не анулюються за умови, що внесена сума вже зарахована на рахунок одержувача.

Анулювання валютно-обмінної операції, незалежно від суми, здійснюється касовим працівником шляхом операції сторно, тобто повернення

клієнту відповідної суми коштів у національній або іноземній валюті в разі його звернення з відмовою від валютно-обмінної операції не пізніше 15 хвилин після її проведення. У разі звернення клієнта з відмовою від валютно-обмінної операції після спливу 15 хвилин, операція сторно або анулювання цієї операцій не проводиться.

Видаткові операції за поточними рахунками фізичних осіб у разі відмови одержувача від здійсненної ним операції або з вини співробітника банку проводиться анулювання касового документу так само, як при внесені. За картковими рахунками фізичних осіб анулювання прибуткових та видаткових готівкових операцій, проведених із застосуванням картки через cpPOS / POS-термінал, здійснюються шляхом анулювання операцій через банківське програмне забезпечення та міжбанківську cpPOSпрограму. Анулювання касових операцій здійснюють за допомогою певного порядку виправлення невірно оформлених касових документів або невірно проведених касових операцій.

Анулювання касової операції з відмови або вини клієнта а саме: клієнт відмовляється від здійсненої операції або бажає збільшити / зменшити суму, що вносить до каси або невірно вказав реквізити платежу, номер рахунку тощо здійснюється наступним чином: касир або операційний працівник пропонує клієнту написати заяву в довільній формі на ім'я головного бухгалтера з проханням анулювати здійснену операцію, в заяві зазначається: повністю ім'я, по батькові (за наявністю) та прізвище клієнта; номер, сума і дата касового документу; причина, за якою клієнт бажає анулювати операцію; до заяви клієнт додає свій примірник касового документу; заява і два касових документа касира та клієнта передаються відповідальному виконавцю для проведення видалення; після цього клієнту повертається внесена ним готівка (у разі його відмови від операції).

Якщо причиною видалення документу є помилка касового або операційного працівника, а саме: невірний вид документу, невірна сума

операції, невірно зазначено код валюти тощо, то анулювання касової операції здійснюється наступним чином: касир або операційний працівник пише службову записку на ім'я головного бухгалтера в довільній формі із зазначенням номеру документу, суми та дати касового документу, допущеної помилки; якщо помилкова операція здійснена за будьяким рахунком клієнта, а саме поточним, депозитним, картковим, кредитним, то обов'язково клієнту пропонується написати заяву на ім'я головного бухгалтера, в якій клієнт підтверджує помилковість операції, до заяви клієнт додає свій примірник касового документу; якщо анулювання операції дозволено, службова записка разом із заявою клієнта, касовими документами передаються відповідальному виконавцю, який проводить видалення [12].

Документи з анулювання касових операцій, а саме: два примірники видаленого касового документу (примірник банку і примірник клієнта), заяви клієнтів, службові записки співробітників банку зберігаються в окремій справі за анульованими операціями та зберігається на протязі 5 років.

Таким чином, касові операції в умовах сьогодення займають особливе місце в діяльності банківських установ.

РОЗДІЛ 2
ОБЛІК ОПЕРАЦІЙ З ГОТІВКОВИМИ КОШТАМИ ТА БАНКІВСЬКИМИ МЕТАЛАМИ

2.1. Організаційно-правові засади діяльності та облікова політика банку

Організаційна структура ХХХ відповідає вимогам чинного законодавства та нормативно-правових актів Національного банку України в частині ефективного делегування повноважень та внутрішнього контролю. Статут ХХХ визначає наступні органи управління:

- вищий орган – Кабінет Міністрів України, який здійснює управління корпоративними правами держави в банку та виконує функції вищого органу управління;

- наглядова рада – колегіальний орган управління, що в межах своєї компетенції здійснює управління банком та контролює і регулює діяльність правління з метою виконання стратегії розвитку. Наглядова рада не бере участі в поточному управлінні банком;

- правління — виконавчий орган, що здійснює поточне управління діяльністю банку.

З метою забезпечення ефективного управління наглядова рада та правління створюють комітети, яким делегують частину своїх повноважень, та контролюють реалізацію делегованих повноважень в рамках механізмів підзвітності. Систему підрозділів та мережу відокремлених установ банку побудовано за територіальнофункціональною логікою, виходячи з масштабів та структури операційної діяльності, з дотриманням принципу розумної та ефективної централізації частини функцій.

Упродовж 2022 року банк успішно реалізовував проведення централізації функцій підтримки та інкасації, які виконувалися в філіях, із оптимізацією

організаційної структури, максимальним скороченням операційних витрат, вдосконаленням процесів та впровадження нової організаційної моделі централізованого управління.

Організаційна структура ХХХ представлена на рис. 2.1.

Рис. 2.1. Організаційна структура ХХХ станом на 31.12.2022 р.

2022 рік залишиться в історії як найбільш жорстокий час в Європі з часів Другої світової війни. Життєво необхідним для перемоги є збереження економіки України, одним із ключовим при цьому є банківський сектор до складу якого входить ХХХ. В ХХХ забезпечили доступність готівкової гривні та інших валют, переконали клієнтів, що їх гроші в безпеці попри війну, забезпечили постійну доступність банківських послуг у розпал жорстокого повномасштабного вторгнення в Україну. За оцінками Мінекономіки падіння

ВВП у 2022 році становить 29,1%.

Спад економіки та фізична шкода позичальникам і активам, які забезпечують кредити, відображено у фінансовій звітності банку за 2022 рік. ХХХ детально налаштували внутрішні системи банку для кращого контролю за динамікою проблемних кредитів і вартістю ризику, при цьому не уникали забезпечення постійного фінансового посередництва. У банку пішли на контрольовані ризики та продовжують це робити заради підтримки економіки України, заради перемоги. На прохання держави – надати фінансову підтримку пріоритетним галузям і підприємствам критичної інфраструктури – банк збільшив портфель корпоративних кредитів на 10,9 млрд грн; надав 13,2 млрд грн ММСБ на підтримку бізнесу, сільського господарства, експорту тощо. Банк продовжив допомагати українцям купувати житло та товари тривалого користування, пропонуючи широкий спектр споживчих кредитів. У 2022 році залучили 89 тисяч нових клієнтів роздрібного та 23 тисячі клієнтів мікро-, малого та середнього бізнесу.

Головним пріоритетом у 2022 році було забезпечення сталого та безперервного обслуговування по всій території України. Одночасно з фізичним відновленням роботи відділень на деокупованих територіях у банку оновлювали цифрові сервіси. «ХХХ» зробив банк доступним для всіх українців будь-де і будь-коли. Доступність банківських послуг для клієнтів, зокрема в частині соціального захисту, фінансова інклюзія українців залишатиметься пріоритетом, до кінця війни. В ХХХ продовжили модернізувати внутрішньобанківські процеси за допомогою централізації функцій підтримки та контролю, а також шляхом цифровізації. Нова бізнес-модель дозволяє забезпечувати можливість швидшого надання коштів клієнтам, сприяє кращому контролю та підвищенню ефективності.

Діяльність банку у 2022 році була спрямована на наближення перемоги та розділена на наступні напрями:

1. Стабілізаційний З першого дня повномасштабного вторгнення всі

банківські операції клієнтів банку виконувалися вчасно. Був застосований план забезпечення безперебійної діяльності, розроблений заздалегідь. Упродовж року працювало понад 1200 відділень банку – це фактично найбільша працююча мережа серед усіх українських банків. ХХХ оперативно повертається на деокуповані території. У місцях, де це дозволяє безпекова ситуація, інкасаторська служба банку регулярно поповнює банкомати та здійснює інкасацію готівки з торгових точок. Функціонує мережа терміналів, працюють мобільні додатки, за допомогою яких можна отримати практично всі банківські послуги, у звичному режимі відбуваються оплати картками ХХХ у в Україні та за кордоном. Минулий рік став був найкращим за всю історію з точки зору операційної стабільності інформаційних систем банку. Значною мірою це досягнуто завдяки тому, що після безпрецедентної DDOS-атаки на банк і інші українські організації 15лютого 2022 року було вжито необхідних заходів зі зміцнення інформаційної безпеки. Ще одним викликом для банку стала ситуація з перебоями електропостачання внаслідок ударів ворога по енергетичній інфраструктурі. Банківський сектор під проводом НБУ згуртувався і створив мережу Power Banking, що готова до роботи навіть за умови тривалого блекауту. ХХХ виконав вимогу регулятора – станом на I квартал 2023 року 37% його мережі відповідає вимогам Power Banking.

2. Кредитний. Навіть у найгарячіші дні 2022 року банк не припиняв кредитну підтримку своїх клієнтів – громадян та компаній. Так, загальний обсяг нових кредитів бізнесу з 24 лютого 2022 року становив 25,8 млрд грн. В умовах воєнного стану банк продовжив активне фінансування та обслуговування державних та комерційних компаній сегмента великого корпоративного бізнесу. У 2022 році банк уклав з великими корпоративними клієнтами кредитні угоди на суму майже 14 млрд грн. При цьому кредитний портфель банку (брутто) збільшився на 24% та на початок 2023 року перевищив 108 млрд грн. Основний приріст кредитного портфеля відбувся в енергетиці, нафтогазовій та хімічній промисловості, торгівлі та сільському господарстві,

будівництві та ремонті доріг, виробництві й переробці харчових продуктів. У 2022 році банк став одним з ключових банків з підтримки ММСБ України. Гроші на розвиток бізнесу отримали більше 4 тисяч підприємств, в яких працюють до 100 тисяч українців. Кредитний портфель цього сегмента клієнтів становить 18,5 млрд грн. Протягом року він зріс на близько 90%. Що стосується кредитів фізичним особам, то банк був чи не єдиним великим банком, який під час війни не знижував кредитні ліміти. У 2022 році банк першим серед найбільших фінансових установ відновив авто- та іпотечне кредитування і зберіг позицію лідера ринку з надання позик фізичним особам. Загалом за 2022 рік ХХХ надав понад 960 кредитів на придбання житла. Їх загальна сума становила 1 млрд грн. ХХХ – лідер державної програми пільгових кредитів на придбання житла єОселя. У 2022 році понад 2400 позичальників стали власниками автомобілів саме завдяки банку, а загальна сума таких кредитів становить 1,59 млрд грн. Стабільне кредитування стало можливим завдяки успішному залученню коштів на рахунки громадян та бізнесу. Так, у 2022 році відбулось суттєве зростання залишків на рахунках фізичних осіб в банку: відповідний портфель збільшився на 45 млрд грн – до 169 млрд грн (еквівалент в усіх валютах). Це є свідченням довіри до банку з боку клієнтів.

3. Фінансовий. В умовах воєнного стану банк зберіг прибуткову діяльність. Консолідований чистий прибуток ХХХ у за підсумками 2022 року становить 638,34 млн грн. Це означає, що за результатами роботи протягом року бюджет одержить дивіденди. У 2022 році банк вступив до Фонду гарантування вкладів фізичних осіб, сплативши 777,2 млн грн внесків, що відповідно зменшило обсяг річного прибутку порівняно з попереднім роком. Адекватність регулятивного капіталу банку станом на кінець року становила 14,48% при нормативі НБУ 10%. У березні 2022 року правління ухвалило важливе рішення щодо допомоги у наповненні бюджету країни. Так, банк сплатив авансом 318,1 млн грн дивідендів за результатами роботи в 2021 році та 57,3 млн грн супутнього авансового внеску з податку на прибуток.

Додатково банк перерахував 100 млн грн на допомогу армії. Протягом року банком було придбано військові облігації на суму 43,6 млрд грн в усіх валютах, з яких 1,7 млрд грн придбані за заявками клієнтів. ХХХ достроково повністю повернув рефінансування Національного банку. Роздрібні клієнти банку, який є первинним дилером на ринку державних цінних паперів України, інвестували у військові ОВДП близько 1,6 млрд грн (укладено понад 1800 договорів).

4. Юридичний. 7 грудня 2022 року Касаційний суд Франції завершив розгляд касаційної скарги ХХХ і підтримав позицію української фінансової установи в суперечці проти російської федерації щодо компенсації збитків, спричинених анексією українського Криму. Сума, яка підлягає до сплати відповідно до рішення арбітражу, враховуючи відсотки, становить 1,5 мільярда доларів. Касаційний суд залишив у силі рішення Арбітражного суду в Парижі від 26 листопада 2018 року, згідно з яким російська федерація зобов'язана компенсувати збитки ХХХ, завдані в результаті анексії Криму.

5. Патріотичний. Понад 370 працівників банку мобілізовано до лав ЗСУ. 6 з них віддали життя за Батьківщину. Банк передав на фронт 118 броньованих автомобілів та 568 бронежилетів, які прямо зараз рятують життя українських військових. ХХХ був найактивнішим учасником «Сміливої гривні» - благодійної акції від Національного банку України, в рамках якої кожен міг допомогти українським військовим, передаючи через мережу банківпартнерів монети номіналом 10, 50 копійок та 1, 2, 5, 10 гривень. Загалом таким чином було зібрано 5 млн грн, більшу частину суми – 70%, або 3,5 млн грн – було зібрано саме через ХХХ.

6. Стратегія воєнного часу 7 травня 2022 року уряд схвалив стратегічні напрями діяльності банків державного сектора на період воєнного стану та післявоєнного відновлення економіки. На їх базі була розроблена власна стратегія, яка охоплює період війни та повоєнного відновлення. Ця стратегія визначає бізнес- та операційні пріоритети, які дозволять надавати державі допомогу в наближенні перемоги та подальшій відбудові країни.

Відповідно до своєї бізнес-моделі ХХХ є універсальним банком, який надає пріоритетне значення розширенню роздрібного, мікро-, малого та середнього бізнесу (ММСБ), утримуючи при цьому міцні позиції за напрямом корпоративного бізнесу. Станом на кінець 2022 року розподіл активів ХХХ наступний: 53% – інвестиційний портфель; 31% – чистий кредитний портфель; 16% – інші активи. Кредитний портфель представлено насамперед заборгованістю корпоративних клієнтів (67%), а також фізичних осіб (14%)та клієнтів ММСБ (19%). Портфель строкових депозитів на 90% складається з коштів фізичних осіб, на 8% – з коштів клієнтів ММСБ та на 2% – з коштів клієнтів корпоративного бізнесу. Більша частина процентних доходів банку формується за рахунок кредитів, наданих юридичним особам, та інвестицій у цінні папери.

ХХХ як універсальна фінансова установа пропонує широкий спектр банківських продуктів та послуг.

До основних продуктів роздрібного бізнесу належать:

- пасивні продукти – строкові депозити, зарплатні проекти, пенсійні й соціальні рахунки, спеціальні поточні рахунки та дебетові картки (в т.ч. цифрові та віртуальні);

- активні продукти – автокредитування, споживче та іпотечне кредитування, кеш-кредити, кредитні картки, державні програми стимулювання придбання житла;

- продукти, що генерують комісійний та торговий дохід, – платежі фізичних осіб, внутрішні та міжнародні перекази, оренда індивідуальних сейфів, обмін валют, операції з банківськими металами;

- соціальні виплати та виплати фондів;

- додаткові сервіси – система дистанційного обслуговування «ХХХ», кваліфікований електронний підпис.

Основні продукти ММСБ включають:

- пасивні продукти – строкові депозити, депозити на вимогу, поточні

рахунки;

- активні продукти – кредитування на поповнення обігових коштів, придбання автотранспорту та обладнання (зокрема в рамках партнерських програм), овердрафти (в т.ч. бланкові), програми кредитування в рамках співпраці з міжнародними організаціями (WNISEF, ЄБРР, ЄІБ та ЄІФ, Deutsche Sparkassenstiftung für internationale Kooperation), фінансування за участю ЕКА, програми співпраці з Фондом розвитку підприємництва («Доступні кредити 5-7-9%», кредитування під заставу державних гарантій тощо), програма мікрокредитування, гарантії та авалювання векселів; програми підтримки кредитування з Львівською, Чернівецькою, Закарпатською та Одеською обласними державними адміністраціями;

- додаткові сервіси: система дистанційного обслуговування рахунків клієнтів ММСБ CorpLight, яка відповідає сучасним ринковим вимогам та входить до ТОП-3 на ринку за функціональністю; участь у державній програмі надання грантів на створення та розвиток власного бізнесу.

Місія ХХХ – змінюватись та ініціювати позитивні зміни в країні, бути банком першого вибору, емоційно близьким кожному українцю. Стратегічна мета – бути прибутковим, комерційно орієнтованим банком з високою стійкістю бізнесу, лідером у частині інновацій та задоволенні клієнтських потреб.

Корпоративними цінностями банку є:

- Людина. Банк прагне стати банком номер один для клієнтів і співробітників. Кожен член команди банку отримує гідні умови для ефективної роботи, навчання та розвитку. Клієнти банку – це партнери, які довіряють банку. Для них створюють якісні сучасні продукти та сервіси.

- Розвиток. Розвиток кожного працівника банку є запорукою успіху всього банку. Розвиток банку – це вагомий вклад у побудову успішної держави. У банку заохочують ініціативу на всіх рівнях управління, впроваджують новації та прагнуть відповідати очікуванням клієнтів у всьому – від продуктів і

технологій до якості сервісу та комунікацій.

- Прозорість. У банку працюють чесно та прозоро. Банк неухильно дотримується загальновизнаних принципів, нормативно-правових актів Національного банку України та чинного законодавства України. У банку цінують порядність і прагнуть завжди виправдовувати довіру клієнтів, співробітників, партнерів та акціонера.

Керуючись Основними (стратегічними) напрямами діяльності банків державного сектору на період воєнного стану та післявоєнного відновлення економіки, ХХХ розробив стратегічний документ на період воєнного стану, який включає 10 пріоритетних бізнес-завдань та операційних пріоритетів (операційна діяльність, управління ризиками, персонал, правова робота). Стратегічні цілі ХХХ у в період воєнного стану: 1. Забезпечити фінансову підтримку пріоритетних галузей економіки та підприємств (об'єктів) критичної інфраструктури. 2. Зберегти доступність надання банківських послуг для забезпечення захисту прав споживачів, зокрема в рамках соціального захисту, за умови відсутності фізичної загрози працівникам банку. 3. Створити умови для швидкого відновлення надання банківських послуг у повному обсязі для забезпечення безперервності роботи. 4. Розгорнути ефективну систему фізичної безпеки (Центрального апарату та відокремлених підрозділів, у тому числі безпеки працівників), безпеки операційних систем, зокрема з використанням хмарних технологій та зосередженості на кібербезпеці. 5. Впровадити додаткові заходи, спрямовані на зниження ризиків, у тому числі реалізацію специфічних загроз воєнного часу (зокрема фізичної, фінансової безпеки, кібербезпеки, безпеки операційних систем), ліквідацію та/або мінімізацію наслідків реалізованих загроз кризових ситуацій. 6. Забезпечити безперебійну ефективну роботу управлінської функції та прийняття рішень на високому рівні. 7. Зберегти фінансову стійкість, забезпечити раннє виявлення та оперативне реагування на загрози стійкості.

Відповідно до стратегічного документа ХХХ на період воєнного стану

визначено такі бізнеспріоритети: 1. Підтримка релокації підприємств з регіонів, що постраждали від бойових дій. 2. Підтримка аграрного сектора. 3. Підтримка експортно орієнтованого бізнесу та такого, що замінює імпорт з росії та білорусі. 4. Підтримка підприємств критичної інфраструктури. 5. Забезпечення продовольчої безпеки та доступності для людей. 6. Підтримка громадян у частині забезпечення житлом. 7. Оперативна підтримка малого та середнього бізнесу. 8. Підтримка бізнесу, що постраждав внаслідок бойових дій. 9. Продовження цифровізації сервісів для фізичних осіб. 10. Утримання пасивів та комісійних доходів.

Операційні пріоритети: 1. Забезпечення безперебійної операційної діяльності. 2. Адаптація ризик-менеджменту. 3. Трансформація HR. 4. Відшкодування збитків, завданих російською федерацією.

Динаміка фінансових показників ХХХ за підсумками 2022 року дає можливість стверджувати, що він успішно долає виклики, зумовлені повномасштабним вторгненням російської федерації. Консолідований чистий прибуток за результатами 2022 року становить 638,34 млн. грн, позитивний фінансовий результат насамперед забезпечений високою адаптацією банку до ринку в умовах воєнного стану.

Щоб зрозуміти сутність фінансової звітності банку, потрібно ознайомитися з його обліковою політикою, яка забезпечує повноту та достовірність операцій у сфері обліку. Облікова політика - сукупність принципів, методів і процедур, що використовується банком для ведення бухгалтерського обліку, складання та подання фінансової звітності.

Основне призначення облікової політики полягає в:

- упорядкуванні облікового процесу в кредитній установі;
- забезпеченні методологічного та методичного відображення майна банку, фінансово-господарських процесів та результатів його діяльності;
- наданні бухгалтерському обліку планомірності та цілеспрямованості;
- забезпеченні ефективності обліку.

Банк самостійно визначає свою облікову політику, розробляє систему і форми управлінського обліку, внутрішньої звітності і контролю за операціями, визначає права працівників на підписування документів, затверджує правила документообороту і технологію оброблення облікової інформації, додаткову систему рахунків і регістрів аналітичного обліку.

Облікова політика повинна базуватись на Законах України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні», «Про банки і банківську діяльність», Положенні про організацію бухгалтерського обліку, бухгалтерського контролю під час здійснення операційної діяльності в банках України, Міжнародних стандартах фінансової звітності, чинному законодавстві з питань ведення бухгалтерського обліку та застосування норм податкового законодавства. Правління банку затверджує положення про облікову політику банку. Зміст положення про облікову політику банку доводиться до відома всіх структурних та відокремлених підрозділів банку.

Цим документом установлюється порядок ведення бухгалтерського обліку операцій, які здійснює банк згідно із законодавством України. У ньому мають відображатися особливості організації та ведення бухгалтерського обліку банку. Облікова політика банку має передбачити постійне (із року в рік) застосування прийнятої облікової політики. Облікова політика може змінюватися, якщо зміна: 1) вимагається нормативно-правовими актами Національного банку України та міжнародними стандартами фінансової звітності; 2) приводить до того, що фінансова звітність надає достовірну та доречнішу інформацію про вплив операцій, інших подій або умов на фінансовий стан, результати діяльності банку або грошові потоки банку.

Банк зазначає в обліковій політиці:

1) принципи обліку активів, зобов'язань, капіталу, доходів, витрат банку;

2) методи оцінки активів та зобов'язань банку;

3) факти, що стосуються змін в обліковій політиці.

Обов'язково мають розроблятися та затверджуватися основні складові облікової політики банку (рис. 2.2).

Облікова політика - сукупність принципів, методів і процедур, що використовується банком для ведення бухгалтерського обліку, складання та подання фінансової звітності	
Складові облікової політики банку	характеристика аналітичних рахунків внутрішнього плану рахунків;
	додаткові регістри аналітичного обліку та форми первинних документів, на підставі яких здійснюються операції;
	правила документообороту та технології оброблення облікової інформації;
	перелік визначених прав працівників банку на підписування документів;
	перелік операцій, що потребують додаткового контролю;
	порядок проведення інвентаризації і методи оцінки активів та зобов'язань;
	порядок контролю за здійсненими внутрішніми операціями;
	порядок розрахунків між структурними підрозділами банку (внутрішньосистемні розрахунки);
	порядок консолідації фінансової звітності асоційованих та дочірніх компаній;
	порядок застосування в обліку принципу нарахування доходів та витрат (включаючи порядок амортизації активів банку, формування та використання резервів);
	процедури вивірки та контролю (операцій, звітності);
	інші документи банку, що регулюють питання організації бухгалтерського обліку.

Рис. 2.2. Складові облікової політики банку

Не є змінами в обліковій політиці:

1) застосування облікової політики до операцій, інших подій або умов, що відрізняються за сутністю від тих, що відбувалися раніше;

2) застосування нової облікової політики до операцій, інших подій або умов, які не відбувалися раніше або були несуттєвими.

В ХХХ розроблено і затверджено Положення про облікову політику у редакції від 22 серпня 2023 року. Дане положення регламентує процес «Забезпечення ведення бухгалтерського обліку» та визначає сукупність принципів, методів і процедур, що використовуються банком для ведення бухгалтерського обліку, складання та подання фінансової звітності. Облікова

політика відображає особливості організації та ведення бухгалтерського обліку операцій, які здійснює банк відповідно до законодавства України, МСФЗ та нормативно-правових актів НБУ. Завдання облікової політики ХХХ визначення принципів, методів і процедур, що використовує банк для ведення бухгалтерського обліку, складання та подання фінансової звітності. Положення облікової політики є обов'язковими до виконання всіма установами банку. Облікова політика базується на основних принципах бухгалтерського обліку, яких повинні дотримуватися установи банку при веденні рахунків і складанні зовнішньої та внутрішньої звітності.

Відповідно до облікової політики облік готівкових коштів в касових підрозділах установ банку здійснюється за аналітичними рахунками балансового рахунку 1001 «Банкноти та монети в касі банку», в територіально відокремлених безбалансових відділеннях – за аналітичним рахунками балансового рахунку 1002 «Банкноти та монети в касі відділень банку». Облік інкасованої грошової виручки, яка попередньо (до перерахування готівки) підлягає зарахуванню на рахунки клієнтів здійснюється за балансовим рахунком 1005 «Банкноти та монети, інкасовані до перерахування». Рахунок використовується як транзитний, залишків на кінець операційного дня не повинно бути. Передавання готівкових коштів між центральним апаратом банку та філіями, між філією банку та підпорядкованими ТВБВ, вивезення надлишків готівкових коштів тощо, відображається в бухгалтерському обліку з використанням балансового рахунку 1007 «Банкноти та монети в дорозі».

Облік банківських металів (з фізичною поставкою) у касових підрозділах центрального апарату та філії банку, банківських металів, втрачених в період дії воєнного стану здійснюється за окремими аналітичними рахунками балансового рахунку 1101 «Банківські метали в банку», в територіально відокремлених безбалансових відділеннях – за балансовим рахунком 1102 «Банківські метали у відділенні банку». Пересилання банківських металів між установами банку відображається в бухгалтерському обліку за балансовим

рахунком 1107 «Банківські метали в дорозі».

Облік операцій з купівлі-продажу готівкових коштів в інших банках та Національному банку України здійснюється з використанням балансових рахунків 1811 «Дебіторська заборгованість за операціями з готівкою» та 1911 «Кредиторська заборгованість за операціями з готівкою».

Суми нестачі готівки, виявлені в касі установи банку до встановлення винної особи відображаються в бухгалтерському обліку за балансовим рахунком 7399 «Інші операційні витрати» з одночасним відображенням за позабалансовим рахунком 9617 «Списана у збиток заборгованість банків за іншими активами». Після встановлення винної особи, суми нестачі готівки відображаються за балансовим рахунком 3552 «Нестачі та інші нарахування на працівників банку» або балансовим рахунком 3559 «Інша дебіторська заборгованість за розрахунками з працівниками банку та іншими особами» у кореспонденції з балансовим рахунком 6399 «Інші операційні доходи» з одночасним списанням з позабалансового рахунку 9617 «Списана у збиток заборгованість банків за іншими активами», 9618 «Списана у збиток заборгованість клієнтів за іншими активами».

Суми надлишків готівки, за якими під час проведення операцій не встановлені одержувачі коштів, підлягають оприбуткуванню та відображаються в обліку за балансовим рахунком 6399 «Інші операційні доходи».

2.2. Облік операцій з готівковими коштами та банківськими металами

Операції, які здійснює банк, мають бути належним чином задокументовані. Підставою для бухгалтерського обліку операцій банку є первинні документи. Для контролю та впорядкування оброблення даних на підставі первинних документів можуть складатися зведені облікові документи.

Первинний документ - документ, який містить відомості про операцію. Первинні документи, складені в електронній формі, застосовуються в бухгалтерському обліку за умов дотримання вимог законодавства України про електронні документи та електронний документообіг.

Первинні документи банку (паперові та електронні) залежно від виду операції та типу контрагентів класифікують за такими ознаками:

1) за місцем складання: зовнішні (одержані від клієнтів, державних виконавців та інших банків); внутрішні (оформлені в банку);

2) за змістом: касові; меморіальні (для здійснення безготівкових розрахунків із банками, клієнтами, списання коштів з рахунків та внутрішньобанківських операцій).

Касовими документами оформляються операції з готівкою. Касові документи оформляються відповідно до вимог, визначених нормативно-правовими актами Національного банку України щодо організації касової роботи в банках України. Меморіальні документи застосовуються банком для здійснення і відображення в обліку операцій банку і його клієнтів за безготівковими розрахунками відповідно до нормативно-правових актів Національного банку України. Внутрішньобанківські операції оформляються меморіальними ордерами та іншими документами, що складаються банком відповідно до вимог нормативно-правових актів Національного банку і внутрішніх процедур банку. Операції, що відображаються за позабалансовими рахунками, також оформляються меморіальними ордерами.

У первинних документах, на підставі яких здійснюються записи в бухгалтерському обліку, мають зазначатися номери кореспондуючих рахунків за дебетом і кредитом, сума операції, дата виконання, підпис відповідального виконавця, підпис контролера (якщо операція підлягає додатковому контролю), підпис уповноваженої особи (якщо підставою для здійснення операції було відповідне розпорядження). Первинні документи складаються на бланках форм, затверджених відповідно до законодавства України. Документування операцій

може здійснюватися з використанням бланків, виготовлених банком самостійно, які повинні містити обов'язкові реквізити чи реквізити форм, затверджених відповідно до законодавства України.

Первинні та зведені облікові документи в паперовій/електронній формі повинні мати такі обов'язкові реквізити, які наведено на рис. 2.3.

Первинний документ - документ, який містить відомості про операцію	
Обов'язкові реквізити первинних документів	назва документа (форми);
	дата складання;
	найменування банку, від імені якого складений документ;
	зміст та обсяг операції (підстави для її здійснення) та одиниця її виміру;
	посади осіб, відповідальних за здійснення операції та правильність її оформлення;
	особистий підпис або інші дані, що дають змогу ідентифікувати особу, яка брала участь у здійсненні операції.

Рис. 2.3. Обов'язкові реквізити первинних документів

Банк має право самостійно визначати інші додаткові реквізити первинних документів у паперовій/електронній формі.

Первинні документи, які не містять обов'язкових реквізитів, є недійсними і не можуть бути підставою для бухгалтерського обліку. Внесення виправлень до первинних документів не допускається, крім випадків, установлених нормативно-правовими актами Національного банку України. Банк не приймає до виконання електронні документи з негативним результатом перевірки електронного підпису. Відповідальність за несвоєчасне складання первинних документів і регістрів бухгалтерського обліку та недостовірність відображених у них даних несуть особи, які склали та підписали ці документи.

План рахунків - систематизований перелік рахунків бухгалтерського обліку, що використовується для детальної та повної реєстрації всіх банківських операцій з метою забезпечення потреб складання фінансової

звітності. Контрактивні рахунки - контрарні рахунки, що використовуються для регулювання показників активних рахунків. Відображення операцій за цими рахунками здійснюється за методами відображення операцій за пасивними рахунками. Контрарні рахунки - рахунки бухгалтерського обліку, показники яких використовуються для регулювання оцінки об'єктів обліку, що відображені в інших рахунках. Контрпасивні рахунки - контрарні рахунки, що використовуються для регулювання показників пасивних рахунків. Відображення операцій за цими рахунками здійснюється за методами відображення операцій за активними рахунками. Транзитні рахунки - рахунки, що використовують для обліку платежів на час до перерахування їх за призначенням згідно з нормативно-правовими актами Національного банку України з питань бухгалтерського обліку або договорами. Балансові рахунки в Плані рахунків класифікуються за типами контрагентів, характером операцій і ступенем ліквідності активів і зобов'язань. Перша цифра рахунку зазначає приналежність до класу рахунків, друга та третя - приналежність до групи рахунків, четверта – визначає подальшу деталізацію та розшифровку рахунків у групі рахунків.

Клас 1 «Казначейські та міжбанківські операції» Плану рахунків призначений для відображення в обліку взаємовідносин між Національним банком України та банками України, між банками України та іноземними банками, у тому числі операцій з готівкою, банківськими металами, кредитами, депозитами та цінними паперами, що рефінансуються Національним банком України, кредитів, що надані та отримані іншими банками та отримані від інших банків. У класі 1 «Казначейські та міжбанківські операції» Плану рахунків обліковуються казначейські та міжбанківські операції банків.

У розділі 11 «Банківські метали» класу 1 «Казначейські та міжбанківські операції» Плану рахунків обліковуються банківські метали. У розділі 11 «Банківські метали» класу 1 «Казначейські та міжбанківські операції» Плану рахунків не мають обліковуватися дорогоцінні метали, які зберігаються за

дорученням третьої сторони, такі дорогоцінні метали обліковуються за позабалансовими рахунками.

Ведення обліку касових операцій у банках регулюється Інструкцією про ведення касових операцій банками в Україні, затвердженою Постановою Правління національного банку України від 25.09.2018 р. №103 [22] та Інструкцією з бухгалтерського обліку операцій з готівковими коштами та банківськими металами в банках України, затвердженою Постановою Правління національного банку України від 20.10.2004 р. № 495 [20].

За наявності ліцензії Національного банку банки мають право здійснювати касові операції. Каса банку – сукупність операційних кас банку (філій, відділень), пунктів дистанційного обслуговування, пунктів обміну іноземної валюти, а також програмно-технічних комплексів самообслуговування (ПТКС) та банкоматів. Касове обслуговування – надання послуг з приймання, видачі та обміну готівки на підставі Єдиного договору банківського обслуговування та надання інших послуг Національним банком України (ЄДБО) та вимог Інструкції. Операційна каса – касовий вузол банку (філії, відділення), у якому здійснюються касові операції.

Касові операції – операції з видачі готівки, її приймання, обміну не придатних до обігу банкнот (монет) та вилучених з обігу на придатні до обігу банкноти (монети), банкнот на монети, монет на банкноти, банкнот (монет) одного номіналу на банкноти (монети) іншого номіналу, вилучення з обігу сумнівних банкнот (монет), валютно-обмінні операції та операції з банківськими металами, з пам’ятними та інвестиційними монетами, сувенірною та супутньою продукцією, а також операції з приймання на інкасо банкнот іноземної валюти та чеків в іноземній валюті, інших цінностей, які обліковуються на балансових та позабалансових рахунках.

Операційна каса - касовий вузол банку (філії, відділення), у якому здійснюються касові операції. Готівка - грошові знаки у вигляді банкнот і монет. Касовий документ - паперовий або електронний документ, який

оформляється для здійснення касової операції. Касовий документ може бути: паперовий для банку (філії, відділення) та клієнта, електронний для банку (філії, відділення) та паперовий для клієнта, електронний для банку та клієнта.

Післяопераційний час - частина робочого дня банку (філії, відділення) після закінчення операційного часу, уключаючи роботу у вихідні та святкові дні, протягом якої здійснюються касові операції з їх відображенням у бухгалтерському обліку не пізніше наступного операційного дня.

Сховище - спеціально обладнане приміщення банку (філії, відділення), сейф, депозитна система та АТМ-сейфи, що використовуються для зберігання готівки та інших цінностей, технічний стан яких відповідає Правилам з організації захисту приміщень банків в Україні, затвердженим постановою Правління Національного банку України від 10 лютого 2016 року № 63. Банк (філія, відділення) має право здійснювати касове обслуговування клієнтів з використанням електронного підпису (ЕП) та/або електронної печатки.

Банк (філія, відділення) зобов'язаний:

1) здійснювати касове обслуговування клієнтів на підставі договірних відносин через касу банку. Якщо касове обслуговування клієнтів здійснюється з використанням удосконаленого ЕП, удосконаленої електронної печатки чи простого ЕП, то договір повинен містити умови та порядок (процедуру) визнання учасниками електронної взаємодії електронних документів із використанням відповідного удосконаленого ЕП/удосконаленої електронної печатки банку/простого ЕП. Договір має також містити умови щодо розподілу ризиків збитків, що можуть бути заподіяні банку (філії, відділенню), клієнту і третім особам у разі використання простого ЕП, удосконаленого ЕП або удосконаленої електронної печатки відповідно;

2) забезпечувати оброблення готівки в операційній касі;

3) забезпечувати контроль за платіжністю і справжністю банкнот (монет) під час приймання та оброблення готівки з використанням відповідного обладнання (приладів);

4) визначати платіжність банкнот (монет) з використанням довідкової інформації, що надається Національним банком, банками-емітентами або іншими уповноваженими установами;

5) здійснювати операції лише з тими видами і номіналами банкнот іноземної валюти, які перебувають в обігу в країнах-емітентах або підлягають обміну в порядку, установленому банком-емітентом.

Банк (філія, відділення) організовує роботу операційної каси з касового обслуговування клієнтів протягом операційного часу та в післяопераційний час відповідно до внутрішніх положень (інструкцій) про організацію роботи щодо здійснення касових операцій банком (Положення про організацію роботи щодо здійснення касових операцій). За рішенням керівника банку в операційній касі застосовується автоматична касова машина (АТМ). Робоче місце з приймання готівки має бути обладнане таким чином, щоб клієнт міг спостерігати за розкриттям працівником банку пачок/мішечків та перерахуванням готівки.

Банк (філія, відділення) здійснює видачу готівки під звіт працівникам банку (філії, відділення) відповідно до законодавства України. Звітування за одержання під звіт готівки працівниками банку здійснюється відповідно до законодавства України.

Банк зобов'язаний забезпечити зберігання готівки та інших цінностей лише у власних або орендованих сховищах свого банку (філії, відділення). Протягом робочого часу готівка та інші цінності операційної каси банку (філії, відділення) зберігаються в сховищі, АТМ-системах та у сейфах, візках, металевих шафах, ящиках столів, що розташовані на робочих місцях працівників банку. Банк наказом призначає відповідальних осіб сховища (у складі не менше двох осіб), на яких покладаються обов'язки щодо зберігання цінностей у сховищі, передсховищі та/або сейфах, що використовуються як сховища, та виконання операцій з ними. Банк має право призначати відповідальною особою сховища 1 працівника, якщо сума залишків цінностей не перевищує 20 мінімальних заробітних плат протягом шести місяців. Стаж

роботи в банківській системі працівників, які входять до складу відповідальних осіб сховища банку або філії, становить не менше ніж один рік, а відділень банку - не менше ніж три місяці. Види касових документів, які оформляються банками (філіями, відділеннями) згідно з касовими операціями, визначеними Інструкцією, наведено на рис. 2.4.

Касовий документ - паперовий або електронний документ, який оформляється для здійснення касової операції	
Касові документи	заява на переказ готівки;
	прибутково-видатковий касовий ордер;
	заява на видачу готівки;
	прибутковий касовий ордер;
	видатковий касовий ордер;
	грошовий чек;
	квитанція про прийняття на інкасо банкнот іноземних держав;
	квитанція про приймання до сплати на інкасо чеків у іноземній валюті, рахунки на сплату платежів, а також сліп, квитанція, чек банкомата, що формуються платіжними пристроями, документи для відправлення переказу готівки та отримання його в готівковій формі, установлені відповідною платіжною системою;
	заява про приймання/видачу банківських металів.

Рис. 2.4. Касові документи банку

Банк (філія, відділення) здійснює торгівлю валютними цінностями в готівковій формі (операції з купівлі, продажу, обміну банківських металів в операційних касах та/або валютно-обмінні операції) на підставі касових документів. Касові документи, які визначаються відповідною платіжною системою та застосовуються банками (філіями, відділеннями) під час приймання переказу готівки та виплати її суми отримувачу готівкою, мають містити обов’язкові реквізити. Форми касових документів, що формуються із застосуванням платіжних пристроїв, установлюються банком/небанківською фінансовою установою з урахуванням обов'язкових реквізитів та технічних можливостей платіжного пристрою.

Касові документи повинні містити такі обов'язкові реквізити, які наведено на рис. 2.5.

Реквізити касових документів	найменування банку, який здійснює касову операцію;
	дата здійснення операції;
	зазначення платника та отримувача;
	сума касової операції;
	маса банківського металу (за операціями з банківськими металами);
	призначення платежу;
	власноручні підписи або ЕП платника/отримувача;
	власноручний підпис або кваліфікований ЕП працівника банку (філії, відділення), уповноваженого здійснювати касову операцію;
	номер рахунку отримувача (у разі зарахування суми переказу на рахунок);
	номер рахунку отримувача (у разі зарахування суми переказу на рахунок);
	найменування банку отримувача (у разі зарахування суми переказу на рахунок).

Рис. 2.5. Реквізити касових документів банку

Касові документи можуть додатково містити електронну печатку. Грошовий чек, заява на видачу готівки, заява про приймання/видачу банківських металів, відповідно до яких банк (філія, відділення) видає клієнтам готівку/банківські метали, незалежно від суми повинні містити:

1) найменування пред'явленого документа отримувача (паспорт громадянина України або інший документ, що посвідчує особу та відповідно до законодавства України може бути використаний на території України для укладання правочинів);

2) серію (за наявності), номер і дату видачі пред'явленого документа отримувача;

3) найменування установи, що видала документ (для нерезидентів - номер (за наявності - серія) паспорта (або іншого документа, що посвідчує особу та відповідно до законодавства України може бути використаний на території

України для укладення правочинів), дату видачі та орган, що його видав, громадянство).

У прибуткових, видаткових та прибутково-видаткових касових ордерах на приймання та видачу готівки/банківських металів працівникам банку (філії, відділення) зазначаються прізвище, ім'я, по батькові отримувача, найменування та номер документа (посвідчення/перепустки).

Клієнт заповнює касові документи від руки чи за допомогою технічних засобів або банк (філія, відділення) за згодою клієнта заповнює касові документи із застосуванням технічних засобів чи системи автоматизації банку (САБ).

Правильність заповнення банком (філією, відділенням) реквізитів касового документа із застосуванням технічних засобів або САБ клієнт засвідчує своїм власноручним підписом або ЕП.

Прибуткові, видаткові та прибутково-видаткові касові ордери, заяви на видачу готівки, заяви про приймання/видачу банківських металів банк (філія, відділення) оформляє за допомогою технічних засобів або виписує з використанням копіювального або самокопіювального паперу із зазначенням номера примірника в правому верхньому кутку.

Банк (філія, відділення) на вимогу клієнта надає таку кількість примірників паперових касових документів, крім грошового чека, яка потрібна для учасників розрахунків, або касовий електронний документ.

Банк (філія, відділення) здійснює належну перевірку клієнта, уключаючи ідентифікацію та верифікацію клієнта/представника клієнта, який проводить касову операцію без відкриття рахунку, відповідно до законодавства України з питань запобігання та протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення.

Банк (філія, відділення) застосовує прибутково-видаткові касові ордери для оформлення:

1) операцій з приймання та видачі готівки Національному банку, банкам, філіям (відділенням) за описом цінностей, клієнтам банку (філії, відділення) на договірних умовах, а також видачі підкріплень власним філіям (відділенням) в опломбованих інкасаторських сумках з проставленням реквізитів;

2) касових операцій із завантаження і розвантаження платіжних пристроїв, видачі та приймання готівки під звіт працівниками банку (філії, відділення) під час ведення аналітичного обліку, переміщення готівки з відповідних рахунків;

- операції з переміщення та передавання банківських металів під відповідальність працівників банку;

- передавання банківських металів між банками;

3) загальної суми проведених касових операцій (приймання платежів за рахунками від фізичних осіб, операції, виконані із застосуванням електронних платіжних засобів через операційну касу та/або платіжні пристрої).

Банк (філія, відділення) роздруковує прибутково-видаткові касові ордери за операціями видачі/внесення готівки клієнтами через банкомати та ПТКС за потреби. Банк (філія, відділення) у заявах на переказ готівки для нарахування податків, адміністративних послуг, зборів та інших платежів до бюджету і фондів соціального страхування в реквізитах зазначає:

1) код бюджетної класифікації;

2) код платежу (за сплати платежів за адміністративні послуги - код платежу залежно від виду такої послуги);

3) реєстраційний номер облікової картки платника податків або серію (за наявності) та номер паспорта громадянина України, найменування органу, що його видав, і дату видачі паспорта (або іншого документа, що посвідчує особу та може бути використаний на території України для укладання правочинів) [для нерезидентів - номер (та за наявності - серія) паспорта (або іншого документа, що посвідчує особу та відповідно до законодавства може бути використаний на території України для укладання правочинів), дату видачі та

орган, що його видав, громадянство], для фізичних осіб, які через свої релігійні переконання відмовилися від прийняття реєстраційного номера облікової картки платника податків та офіційно повідомили відповідні органи державної фіскальної служби і мають відмітку в паспорті;

4) для сплати платежів за штрафами у сфері забезпечення безпеки дорожнього руху - серію та номер протоколу про адміністративне правопорушення.

Банк (філія, відділення) приймає платежі готівкою за рахунками на сплату платежів (квартплата та комунальні послуги, телефонний зв'язок, телебачення, електроенергія, газ, інтернет, охорона), які формуються юридичною особою - отримувачем платежів.

Банк (філія, відділення) протягом операційного часу на касових документах проставляє поточну дату здійснення касової операції, а в післяопераційний час - поточну дату і час приймання документів або напис чи штамп «вечірня» або «післяопераційний час». Банк (філія, відділення) виконані протягом операційного часу касові операції відображає в бухгалтерському обліку в цей самий операційний день, а в післяопераційний час - не пізніше наступного операційного дня.

Банку (філії, відділенню) забороняється під час здійснення касових операцій виправляти в касових документах такі реквізити:

1) номери рахунків (за винятком зміни номера рахунку на грошових чеках у зв'язку з реорганізацією банку);

2) найменування клієнта;

3) суми/масу банківського металу;

4) призначення платежу;

5) прізвища, імені, по батькові отримувача (платника).

Банк (філія, відділення) повертає касовий документ і готівку платнику, якщо прибутковий документ не заповнено або заповнено з порушенням вимог (виправлення реквізитів). Якщо сума наявних коштів менша, ніж сума платежу,

то клієнт додає потрібну суму готівки або операція не виконується, а документ і готівка повертається платнику. Банк (філія, відділення) визначає Положенням про організацію роботи щодо здійснення касових операцій порядок анулювання касової операції. Ці вимоги поширюються і на касові документи, якими оформляються операції з банківськими металами.

Банк (філія, відділення) здійснює виплату отримувачам сум переказів готівкою починаючи з визначеної клієнтом дати валютування. Банк (філія, відділення) здійснює виплату переказу, починаючи з першого робочого дня, наступного за днем, який визначено датою валютування, якщо дата валютування припадає на неробочий день.

Банк (філія, відділення) за операціями з видачі готівки або приймання її для зарахування на відповідний рахунок із застосуванням платіжних пристроїв формує та надає клієнту відповідний касовий документ (квитанція/чек банкомата, сліп) у вигляді паперового або електронного документа відповідно до умов договору. На вимогу клієнта за операціями з видачі готівки із застосуванням банкомата, формується і роздруковується чек банкомата.

Банк (філія, відділення) має право налаштовувати термінали самообслуговування таким чином, щоб клієнт перед здійсненням касової операції мав змогу обирати на екрані термінала шляхи отримання квитанції в електронному вигляді, яка є підтвердженням касової операції, смс-повідомлення, електронна пошта клієнта та/або інші шляхи дистанційного каналу обслуговування, які передбачені технологією налаштування термінала самообслуговування та Положенням про організацію роботи щодо здійснення касових операцій. Банк (філія, відділення) оформляє за підсумками касових операцій, виконаних із застосуванням платіжних пристроїв, на загальну їх суму за видами платежу прибутково-видатковий касовий ордер для відображення в бухгалтерському обліку.

Квитанції/чеки банкоматів, що формуються банком (філією, відділенням) з використанням платіжних пристроїв за результатами операцій з приймання

готівки для зарахування її суми на рахунки без застосування електронного платіжного засобу, повинні містити такі реквізити: 1) платник; 2) отримувач; 3) код отримувача; 4) номер рахунку отримувача; 5) найменування банку (філії, відділення) отримувача;

Банк (філія, відділення) приймає від клієнта готівку для здійснення її переказу через операційну касу і платіжні пристрої. Банк (філія, відділення) здійснює приймання від клієнта готівки національної валюти через операційну касу за такими прибутковими касовими документами:

1) за заявою на переказ готівки:

- від юридичних осіб: для зарахування на власні поточні рахунки; для зарахування на рахунки банку (філії, відділення); для зарахування на рахунки, відкриті в цьому самому банку або в іншому банку;

- від фізичних осіб: для зарахування на поточні, вкладні (депозитні) рахунки; для зарахування на рахунки банку (філії, відділення); для зарахування на рахунки, відкриті в цьому самому банку або в іншому банку; для погашення кредиту; для переказу без відкриття рахунку;

2) за рахунками на сплату платежів - від фізичних осіб на користь юридичних осіб;

3) за прибутковим касовим ордером - від працівників банку (філії, відділення) за внутрішньобанківськими операціями;

4) за документами, установленими відповідною платіжною системою - від фізичних і юридичних осіб для відправлення переказу та виплати його отримувачу готівкою в національній валюті.

Банк (філія, відділення) здійснює приймання готівки іноземної валюти/банківських металів від клієнтів за такими прибутковими касовими документами:

1) за заявою на переказ готівки: від юридичних осіб-резидентів, від фізичних осіб-підприємців та представництв-нерезидентів для зарахування на власні поточні рахунки; від уповноваженого представника нерезидента -

суб'єкта господарювання для зарахування на розподільчий рахунок в іноземній валюті, відкритий цим банком (філією, відділенням) резиденту – суб'єкту господарювання; від фізичних осіб: для зарахування на поточні, вкладні (депозитні) рахунки; для погашення кредиту; для переказу готівки без відкриття рахунку;

2) за прибутковим касовим ордером - від працівників та клієнтів банку (філії, відділення) за внутрішньобанківськими операціями;

3) за документами, установленими відповідною платіжною системою - від фізичних осіб на відправлення переказу, який приймається в готівковій формі;

- за заявою про приймання/видачу банківських металів: від юридичних осіб-резидентів для зарахування на власні поточні металеві рахунки; від фізичних осіб для зарахування на власні поточні металеві рахунки.

Банк (філія, відділення) перевіряє в прибуткових касових документах: 1) повноту заповнення реквізитів; 2) наявність і тотожність власноручних підписів відповідальних працівників банку (філії, відділення) із зразками підписів (у разі прийняття касових документів у паперовому вигляді через відповідальних працівників банку); 3) наявність кваліфікованого(их) ЕП відповідального(их) працівника(ів) банку (філії, відділення) та електронної печатки банку (якщо наявність електронної печатки передбачена технологією, визначеною банком).

Банк (філія, відділення) приймає від клієнтів готівку в операційну касу шляхом: 1) суцільного поаркушного перерахування - банкноти; 2) за кружками - монети.

Банк має право за прийнятим рішенням прийняти в операційну касу іноземну валюту у вигляді монет, що перебувають в обігу та є законним платіжним засобом на території відповідної іноземної держави, лише в разі:

1) касового обслуговування юридичних осіб, що мають право використовувати іноземну валюту як засіб платежу або здійснювати розрахунки, пов'язані з відрядженням за кордон;

2) здійснення касових операцій з фізичними особами.

Банк (філія, відділення) зобов'язаний надати клієнту після завершення приймання готівки квитанцію (другий примірник прибуткового касового ордера) або інший документ, що є підтвердженням про внесення готівки у відповідній платіжній системі у вигляді паперового або електронного документа відповідно до законодавства України, умов договору, внутрішньобанківських правил, правил платіжної системи. Квитанція або інший документ, що є підтвердженням про внесення готівки у відповідній платіжній системі, має містити:

1) найменування банку (філії, відділення), який здійснив касову операцію;

2) дату здійснення касової операції (час виконання операції або напис чи штамп «вечірня» чи «післяопераційний час» - у разі здійснення касової операції в післяопераційний час);

3) підпис працівника банку (філії, відділення)/кваліфікований ЕП працівника банку (філії, відділення), який прийняв готівку.

Квитанція або інший документ, що є підтвердженням про внесення готівки у відповідній платіжній системі, може містити електронну печатку банку.

Банк (філія, відділення) приймає від клієнта плату за банківські послуги за окремим касовим документом (прибутковий касовий ордер або заява на переказ готівки), оформленим банком (філією, відділенням) у вигляді паперового або електронного документа.

Банк (філія, відділення) після закінчення касового обслуговування клієнтів підраховує суми/маси за касовими документами, за якими проведені касові операції, і звіряє їх та залишок готівки/банківських металів в операційній касі з даними бухгалтерського обліку. Банк (філія, відділення) видає з операційної каси готівку національної валюти за такими видатковими касовими документами:

1) за грошовим чеком (або заявою на видачу готівки) - юридичним

особам, їх відокремленим підрозділам, а також фізичним особам-підприємцям. У разі використання заяви на видачу готівки юридична особа, її відокремлений підрозділ, а також фізична особа-підприємець мають представити банку (філії, відділенню) довіреність у вигляді електронного документа засобами систем дистанційного обслуговування на кожну заяву на видачу готівки або одноразово на здійснення таких операцій: юридичною особою на уповноважену особу; фізичною особою-підприємцем у разі надання повноважень іншій особі;

2) за заявою на видачу готівки: видача готівки фізичним особам з поточних, вкладних (депозитних) рахунків; видача готівки фізичним і юридичним особам за переказом без відкриття рахунку (з представленням юридичною особою довіреності на уповноважену особу); за операціями з рахунками умовного зберігання (ескроу); за операціями з видачі кредиту; за операціями з відшкодування сумнівних банкнот, які за результатами дослідження Національного банку визнані справжніми;

3) за документом на отримання переказу готівкою в національній валюті, установленим відповідною платіжною системою - фізичним і юридичним особам (з представленням юридичною особою довіреності на уповноважену особу);

4) за видатковим касовим ордером - працівникам банку (філії, відділення) за внутрішньобанківськими операціями.

Банк (філія, відділення) здійснює видачу з операційної каси готівки іноземної валюти/банківських металів за такими видатковими касовими документами:

1) за заявою на видачу готівки: юридичним особам, їх відокремленим підрозділам, а також фізичним особам-підприємцям з їх поточних рахунків на цілі, передбачені законодавством України; фізичним особам: з їх поточних, вкладних (депозитних) рахунків та переказу без відкриття рахунку; за операціями з рахунками умовного зберігання (ескроу); за операціями з відшкодування банкнот іноземної валюти, прийнятих на інкасо;

2) за видатковим касовим ордером - працівникам банку (філії, відділення) за внутрішньобанківськими операціями;

3) за документами на отримання переказу в готівковій формі, установленими відповідною платіжною системою - фізичним особам; за заявою про приймання/видачу банківських металів: від юридичних осіб-резидентів - з їх поточних металевих рахунків; від фізичних осіб - з їх поточних металевих рахунків.

Банк (філія, відділення) перед видачею готівки/банківських металів у видаткових касових документах (заява на видачу готівки, видатковий касовий ордер, грошовий чек, заява про приймання/видачу банківських металів) перевіряє:

1) повноту заповнення реквізитів на документі;

2) наявність власноручних підписів відповідальних осіб банку (філії, відділення), яким надано право підпису касових документів, і тотожність їх зразкам або наявність кваліфікованих ЕП відповідальних працівників банку (філії, відділення)/електронної печатки банку (якщо наявність електронної печатки передбачена технологією, визначеною банком);

3) належність пред'явленого документа - отримувача: серію (за наявності) та номер паспорта громадянина України, найменування органу, що його видав, і дата видачі паспорта (або іншого документа, що посвідчує особу та відповідно до законодавства України може бути використаний на території України для укладання правочинів) [для нерезидентів - номер (та за наявності - серія) паспорта (або іншого документа, що посвідчує особу та відповідно до законодавства України може бути використаний на території України для укладення правочинів), дату видачі та орган, що його видав, громадянство];

4) відповідність оформлення довіреності на отримання готівки/банківських металів вимогам законодавства України - у разі отримання готівки/банківських металів за довіреністю;

5) наявність власноручного підпису або ЕП отримувача/електронної

печатки отримувача (якщо наявність електронної печатки отримувача передбачена технологією, визначеною банком під час оформлення видаткових касових документів).

Банк (філія, відділення) видає клієнту, який отримує готівку за кількома видатковими касовими документами з різних рахунків, готівку за кожним таким документом окремо або за згодою клієнта загальною сумою.

Банк (філія, відділення) у разі звернення до банку (філії, відділення) отримувача переказу з вимогою про виплату суми переказу готівкою перевіряє наявність інформації про надходження такого переказу. Банку (філії, відділенню) забороняється здійснювати виплату переказу готівкою без відкриття рахунку за видатковим касовим документом на суму, меншу, ніж сума переказу, що надійшла. Операції з виплати готівки іноземної валюти з поточних, вкладних (депозитних) рахунків або фізичним особам за переказами без відкриття поточних рахунків здійснюються банком (філією, відділенням) через операційну касу за наявності цієї валюти в повній сумі.

Банк (філія, відділення) після закінчення касового обслуговування клієнтів підраховує суми за касовими документами, за якими проведені касові операції, і звіряє їх та залишок готівки в операційній касі з даними бухгалтерського обліку.

Для обліку готівки в Плані рахунків передбачено рахунок 1001 «Банкноти та монети в касі банку», який відноситься до 1 Класу «Казначейські та міжбанківські операції», розділу 10 «Готівкові кошти», групи 100 «Банкноти та монети». Призначення рахунку 1001: облік готівки в національній та іноземній валютах в операційній касі банку (філії). За дебетом рахунку проводяться суми готівки, що вносяться до операційної каси для зарахування на рахунки банку (філії) та рахунки клієнтів; суми готівки, які отримані з Національного банку України, з філій (банків), відділень банку, з інших банків (філій, відділень); суми готівки, які надходять з обмінних пунктів, з підзвіту; залишок готівки з платіжних пристроїв. За кредитом рахунку проводяться суми готівки, що

видаються клієнтам банку (філій); суми готівки, що відправляються до Національного банку України, до філій (банків), відділень банку, до інших банків (філій, відділень); суми готівки, які видаються до обмінних пунктів, до платіжних пристроїв, у підзвіт.

Операції з приймання готівки в національній та іноземній валютах від клієнтів через каси банків України відображаються в бухгалтерському обліку на підставі відповідних прибуткових касових документів, визначених нормативно-правовими актами Національного банку, що регулюють порядок ведення касових операцій у банках України, такими бухгалтерськими проведеннями:

- приймання готівки від юридичних осіб для зарахування на їх рахунки:

Дебет - 1001, 1002;

Кредит - 2520, 2530, 2600, 2650;

- приймання готівки для зарахування на розподільчі рахунки в іноземній валюті у випадках, передбачених законодавством України:

Дебет - 1001, 1002;

Кредит - 2603;

- приймання готівки від фізичних осіб для зарахування на їх рахунки:

Дебет - 1001, 1002;

Кредит - 2620, 2622, 2630;

- приймання готівки від фізичних та юридичних осіб для зарахування на рахунки інших юридичних та фізичних осіб:

Дебет - 1001, 1002;

Кредит - 2520, 2530, 2600, 2620, 2650, 2902, 2909.

Операції з видачі клієнтам готівки в національній та іноземній валютах з кас банків відображаються в бухгалтерському обліку на підставі відповідних видаткових документів, визначених нормативно-правовими актами Національного банку, що регулюють порядок ведення касових операцій у банках України, такими бухгалтерськими проведеннями:

- видача готівки юридичним особам, їх відокремленим підрозділам, а також підприємцям з їх поточних та інших рахунків:

Дебет - 2520, 2530, 2600, 2650;

Кредит - 1001, 1002;

- видача готівки фізичним особам з їх рахунків:

Дебет - 2620, 2622, 2630;

Кредит - 1001, 1002.

Під час виплати готівки бюджетній організації за грошовим чеком здійснюється таке бухгалтерське проведення:

Дебет - 2570, 2571;

Кредит - 1001, 1002.

Операції з приймання готівки в національній валюті від фізичних та юридичних осіб та готівки в іноземній валюті від фізичних осіб для здійснення переказу без відкриття рахунку та виплати переказу отримувачу готівкою відображаються такими бухгалтерськими проведеннями:

Дебет - 1001, 1002;

Кредит - 2902, 2909;

- видача переказу клієнту без відкриття рахунку в банку:

Дебет - 2902, 2909;

Кредит - 1001, 1002.

Отримані комісійні за послуги банку, що сплачені готівкою, відображаються в бухгалтерському обліку таким бухгалтерським проведенням:

Дебет - 1001, 1002;

Кредит - рахунки групи 651.

Операція з видачі готівки клієнтам банку відображається в бухгалтерському обліку таким бухгалтерським проведенням:

Дебет - 2600, 2650;

Кредит - 1001, 1002 (аналітичні рахунки для обліку готівки, виданої у підзвіт).

Банк має відображати в бухгалтерському обліку операції зі списання коштів з рахунку клієнта та видачі готівки у підзвіт відповідальній особі для подальшої виплати за призначенням такими бухгалтерськими проведеннями:

- списання коштів з рахунків клієнтів відображається таким бухгалтерським проведенням:

Дебет - 2620;

Кредит - 2909;

- одночасно:

- видача готівки відповідальній особі:

Дебет - 1007;

Кредит - 1001, 1002;

-після виплати коштів на підставі документів, що підтверджують отримання сум одержувачами коштів:

Дебет - 2909;

Кредит - 1007;

- повернення залишку коштів, виданих відповідальним працівникам, та зарахування на рахунки клієнтів коштів, які не були виплачені, відображається такими бухгалтерськими проведеннями:

Дебет - 1001, 1002;

Кредит - 1007;

- одночасно:

Дебет - 2909;

Кредит - 2620.

Банк відображає в бухгалтерському обліку операції з інкасації готівки клієнтів такими бухгалтерськими проведеннями:

- отримання коштів інкасаторами банку та доставки до банку;

Дебет - 1005;

Кредит - 2600, 1200, 1600, 2650;

- після перерахування грошової виручки здійснюється таке бухгалтерське проведення:

Дебет - 1001, 1002;

Кредит - 1005;

- у разі виявлення надлишку грошей в інкасаторських сумках здійснюється таке бухгалтерське проведення:

Дебет - 1001;

Кредит - 2600, 1200, 1600, 2650;

- у разі нестачі грошей, яка виявлена в інкасаторських сумках, здійснюється таке бухгалтерське проведення:

Дебет - 2600, 2650;

Кредит - 1005.

Підкріплення операційної каси банківської установи проводиться із оборотної каси територіального управління Національного банку України за грошовим чеком з одночасним списанням з кореспондентського рахунку. Територіальні управління здійснюють підкріплення банків (філій) готівкою національної валюти, приймання від них придатних та не придатних до обігу банкнот (монет) на підставі укладених договорів про касове обслуговування, якими має визначатися порядок отримання підкріплень готівкою та здавання готівки з урахуванням технічних можливостей. Банк (філія), на балансі якого (якої) обліковується відділення, подає територіальному управлінню два примірники картки зі зразками підписів та відбитка печатки, затверджені керівником і головним бухгалтером, за формою, установленою нормативно-правовими актами з питань міжбанківських розрахунків. У картці містяться зразки підписів осіб (не менше двох) цього відділення, які відповідають за схоронність цінностей, а також відбиток печатки відділення. Один примірник картки передається до служби перевезення цінностей та організації інкасації територіального управління для користування під час доставки підкріплень готівкою, другий - відділу готівкового обігу і касових операцій.

У разі зміни посадових осіб, які відповідають за схоронність цінностей, або печатки відділення банк (філія), на балансі якого (якої) воно обліковується, у тижневий строк подає нові відповідно оформлені картки із зразками підписів та відбитка печатки.

Банк (філія) для підкріплення готівкою та здавання готівки (придатної та не придатної до обігу) завчасно надсилає засобами програмного комплексу «Автоматизація оброблення заявок банків на підкріплення готівкою, вивезення її надлишків і не придатних до обігу банкнот і монет» до територіальних управлінь відповідні заявки за підписом уповноваженої особи банку (філії) з розподілом сум у розрізі номіналів (для здавання - з орієнтовним визначенням загальної суми та розподілом її за номіналами). Територіальне управління обумовлює за погодженням з банком (філією) форму, строк і час подання заявок в договорі про касове обслуговування, у якому, зокрема, мають передбачатися можливість та порядок коригування банком (філією) заявок, надання банком (філією) до територіального управління повідомлень про відмову щодо підкріплення та/або здавання надлишків готівки.

Територіальне управління розглядає заявки на підкріплення банків (філій, відділень) готівкою, здійснює аналіз структури банкнот і монет в обігу, насиченості обігу банкнотами та монетами всіх номіналів, розмінності банкнот і монет, що перебувають в обігу, і, ураховуючи фактичну наявність банкнот і монет у запасах готівки територіального управління, визначає остаточні обсяги підкріплень готівкою. Територіальне управління здійснює видачу банкам (філіям, відділенням) підкріплень готівкою з оборотних кас за умови надходження до територіального управління відповідних сум із кореспондентських рахунків банків (філій). Банк (філія, відділення) отримує в територіальному управлінні підкріплення готівкою лише в упаковці територіальних управлінь, Центрального сховища та Банкнотно-монетного двору. Банк (філія, відділення) отримує готівку через уповноважених осіб

безпосередньо з видаткової каси територіального управління за видатковим касовим ордером на підставі довіреності, форма якої передбачена законодавством України.

Банк (філія, відділення) здає готівку (у тому числі не придатну до обігу) через уповноважених осіб до прибуткової каси територіального управління, а через інкасаторів - до приміщення для приймання-передавання готівки. Банк (філія, відділення) здає банкноти повними пачками, а банкноти номіналами 100, 200, 500 і 1000 грн і неповними пачками (по одній за кожним номіналом і зразком) без поаркушного перерахування. Банк (філія, відділення) здає до територіального управління пачки банкнот з корінців, сформованих тільки одним касиром за однією датою.

Підкріплення банків готівкою національної валюти Національним банком здійснюється після переказу відповідних сум з кореспондентських рахунків банків. У бухгалтерському обліку зазначені операції відображаються такими бухгалтерськими проведеннями:

- під час перерахування банками коштів за готівку:

Дебет - 1811;

Кредит - 1200;

- отримання готівки і оприбуткування її в операційну касу банку:

Дебет - 1001, 1002;

Кредит - 1811.

Банк повинен відображати операції зі здавання готівки, у тому числі не придатної до обігу, до Національного банку такими бухгалтерськими проведеннями:

- після видачі коштів з операційної каси банку:

Дебет - 1007;

Кредит - 1001, 1002;

- після надходження коштів на коррахунок банку:

Дебет - 1200;

Кредит - 1911;

- одночасно:

Дебет - 1911;

Кредит - 1007.

Банк має відображати операції зі здаванням готівки, у тому числі не придатної до обігу, до Національного банку через підрозділи перевезення цінностей та інкасації коштів іншого банку такими бухгалтерськими проведеннями:

- після видачі коштів з операційної каси банку:

Дебет - 1811;

Кредит - 1001, 1002;

- після надходження на коррахунок банку коштів як оплати за готівку:

Дебет - 1200;

Кредит - 1811.

Банк наказом призначає відповідальних осіб сховища цінностей (у складі не менше двох осіб), на яких покладаються обов'язки щодо зберігання цінностей у сховищі цінностей. Стаж роботи у банківській системі працівників, які входять до складу відповідальних осіб сховища цінностей банку або філії, становить не менше ніж один рік, а відділень банку – не менше ніж шість місяців.

У грошовому сховищі зберігаються: готівка операційної каси; іноземна валюта (чеки); дорогоцінні метали; інші цінності.

Прийняті грошові білети, монети та інші цінності у грошових сховищах обліковуються у книзі обліку готівки операційної каси та інших цінностей банку. Книга ведеться завідувачем каси. Якщо операції з придбання і продажу іноземної валюти значні, залишки готівки іноземної валюти та платіжних документів обліковуються в окремій книзі обліку наявності іноземної валюти та платіжних документів обліковуються в іноземній валюті, що знаходяться у сховищі. Облік бланків суворої звітності, що знаходяться в грошовому сховищі,

ведеться за їх видами у книзі обліку залишків бланків суворої звітності

Перед закриттям грошових сховищ службові особи, відповідальні за схоронність цінностей, зобов'язані безпосередньо у грошових сховищах перевірити: чи всі цінності, книги, документи, які підлягають зберіганню у сховищі, занесені у сховище; чи відповідає фактична наявність операційної каси та інших цінностей бухгалтерського обліку залишкам, зазначеним у книзі обліку готівки оборотної (операційної) каси та інших цінностей банку. Одночасно головний бухгалтер зобов'язаний звірити залишки цінностей, записані у книзі обліку готівки операційної каси та інших цінностей банку, з фактичною наявністю.

Ревізія грошових білетів, монет та інших цінностей, які зберігаються у грошових сховищах і касах установ банків, а також перевірка порядку їх зберігання проводяться: за розпорядженням керівника установи банку не рідше одного разу на півріччя, а також щорічно за станом на 1 січня нового року; при зміні керівника, головного бухгалтера або завідувача каси; при тимчасовій зміні службових осіб, відповідальних за схоронність цінностей; в інших випадках – за розпорядженням керівників Національного банку України або керівних органів; ревізія цінностей, за які несуть відповідальність касові працівники, що мають перехідні залишки валютних цінностей, проводиться щомісячно. Результати цієї ревізії оформляються записом у звітній довідці касового працівника, а також проводиться реєстрація у спеціальній книзі, де вказуються дата, прізвище та ініціали касира, цінності якого були обревізовані.

Ревізія грошових білетів, монет та інших цінностей проводиться складом осіб, що призначається письмовим наказом керівника установи банку, за вказівкою якого проводиться ревізія. Вона проводиться в присутності службових осіб, відповідальних за схоронність цінностей. Відповідальність за правильну організацію і виконання встановлених правил проведення ревізії несе керівник установи банку, який призначив ревізію. Схематично порядок проведення ревізії наведено на рис. 2.6.

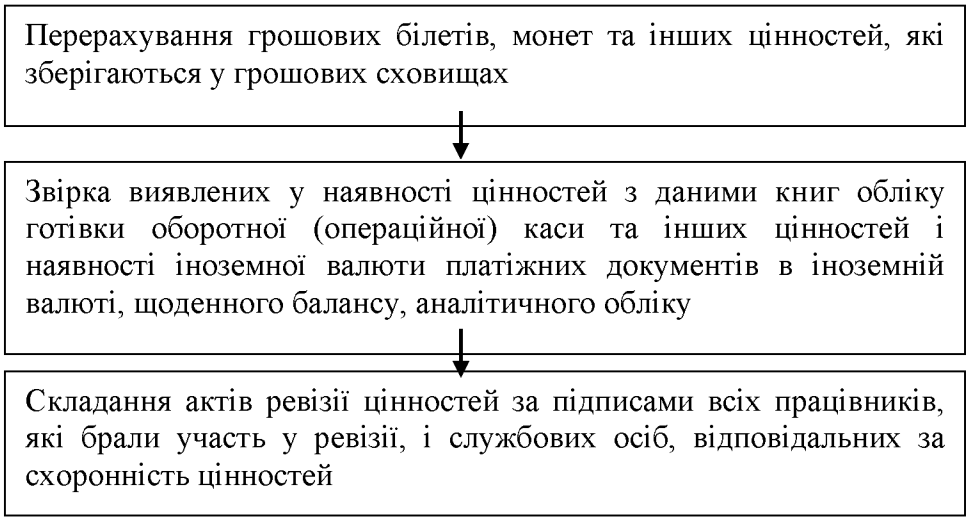

Рис. 2.6. Ревізія грошових білетів, монет та інших цінностей

При виявленні надлишків грошей або нестач складається акт про виявлені нестачі (надлишки) при перерахуванні грошей. До акта, що надсилається вищій установі банку, додаються особисте пояснення касового працівника, який допустив нестачу, повідомлення керівника установи банку про вжиті заходи щодо відшкодування винними особами збитків, усунення причин касових прорахунків і нестач цінностей. Виявлені надлишки грошей оприбутковують за касою: дебет рахунку 1001 «Банкноти та монети в касі банку»; кредит рахунку 6399 «Інші операційні доходи».

Всі нестачі грошей незалежно від суми списуються у видатки за касою і записуються на рахунок дебіторської заборгованості за господарською діяльністю банку за особовим рахунком працівника, в якого виявлена нестача, та обліковуються на цьому рахунку до повного їх погашення.

Виявлено нестачу грошей: дебет рахунку 3552 «Нестачі та інші нарахування на працівників банку»; кредит рахунку 1001 «Банкноти та монети в касі банку».

Погашення нестачі грошей касовим працівником: дебет рахунку 1001 «Банкноти та монети в касі банку»; кредит рахунку 3552 «Нестачі та інші нарахування на працівників банку».

Касові працівники несуть повну матеріальну відповідальність за нестачу

грошей і цінностей та інші недоліки в роботі, які завдали матеріальної шкоди.

В ХХХ для автоматизації обробки готівкових коштів використовується програмно апаратний комплекс «АВТОКАСА». «АВТОКАСА» автоматизує повний цикл обробки готівкових коштів та дозволяє: зменшити витрати по обслуговуванню готівкового потоку до 50 % і у результаті підвищити рентабельність послуг інкасації та обробки готівкових коштів; підвищити якість обслуговування і збільшити швидкість обробки операцій; залучити нових клієнтів; зробити весь процес прозорим та керованим. «АВТОКАСА» дозволяє здійснювати управління обробкою готівкових коштів на кожному її етапі (рис. 2.7).

Рис. 2.7. Етапи обробки готівкових коштів

«АВТОКАСА» започатковує роботу з готівкою, як з товаром і сприяє побудові автоматизованих низок поставок готівки (рис. 2.8).

Даний програмний продукт призначений для використання банками з метою формування супровідних документів при роботі з готівкою. «АВТОКАСА» використовується для автоматизованого обліку різних модулів (модулі «робота з цінностями», «інкасація» тощо).

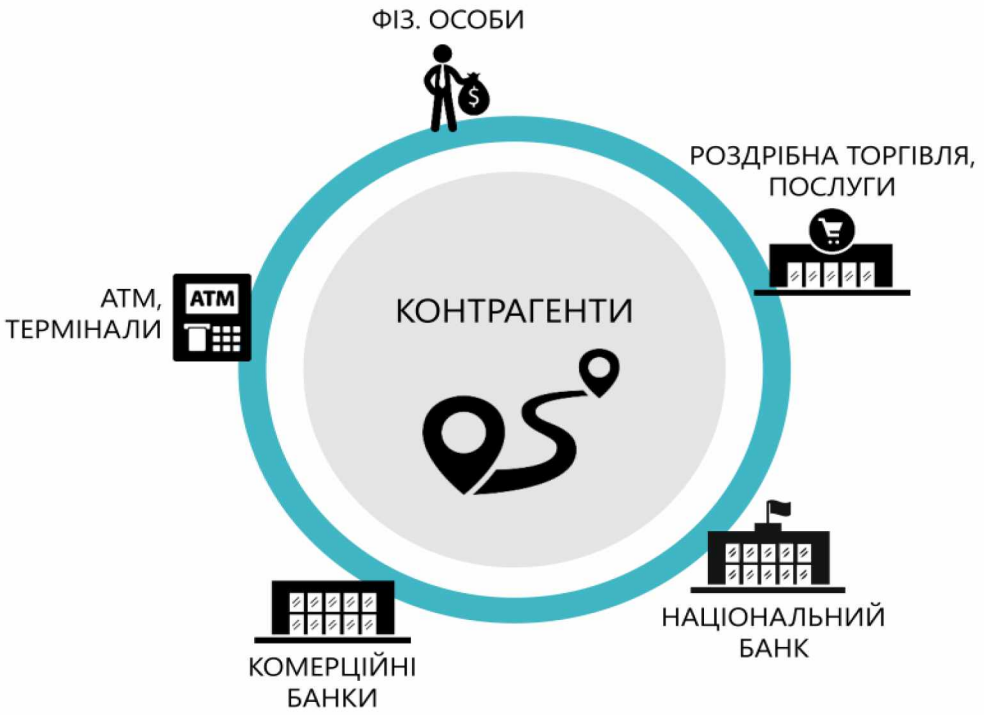

Рис. 2.8. Автоматизовані низки поставки готівки

Модуль «Інкасація» призначений для використання відділеннями банків з метою формування супровідних документів при проведенні інкасації торгової виручки і/або надлишків. Система дає можливість створювати «Супровідний касовий ордер до сумки з валютними цінностями», відповідно до вимог Національного Банку України. Подвійний контроль введення даних не допускає виникнення помилок в сумі інкасації, даних про покупюрний склад, номеру сумки, в реквізитах організації тощо. Використовуючи меню «Історія», можна переглянути інформацію по створеним раніше супровідним документам, а також повторно сформувати їх і при необхідності роздрукувати.

Також система дає можливість вести звітність і формувати документи по кільком підприємствам на одному робочому місці. Ведення модуля «АВТОКАСА» «Інкасація» передбачає заповнення форми по реквізитах клієнта.

Необхідно ввести наступні дані (рис. 2.9):

1. Реквізити банку: назва банку; дебет рахунку № - номер рахунку, який вказується як дебет рахунку в супровідному документі. Для клієнтів тип

рахунку – 1005, для відділення банку – 1007.

2. Реквізити клієнта: коротка назва клієнта (для відображення в системі), повна назва клієнта (для відображення в документах), код по ЄДРПОУ, код точки інкасації, назва і адреса її, номер пломби.

3. Реквізити служби інкасації: назва, вид упакування цінностей.

4. Сумки.

5. Реквізити для зарахування інкасації.

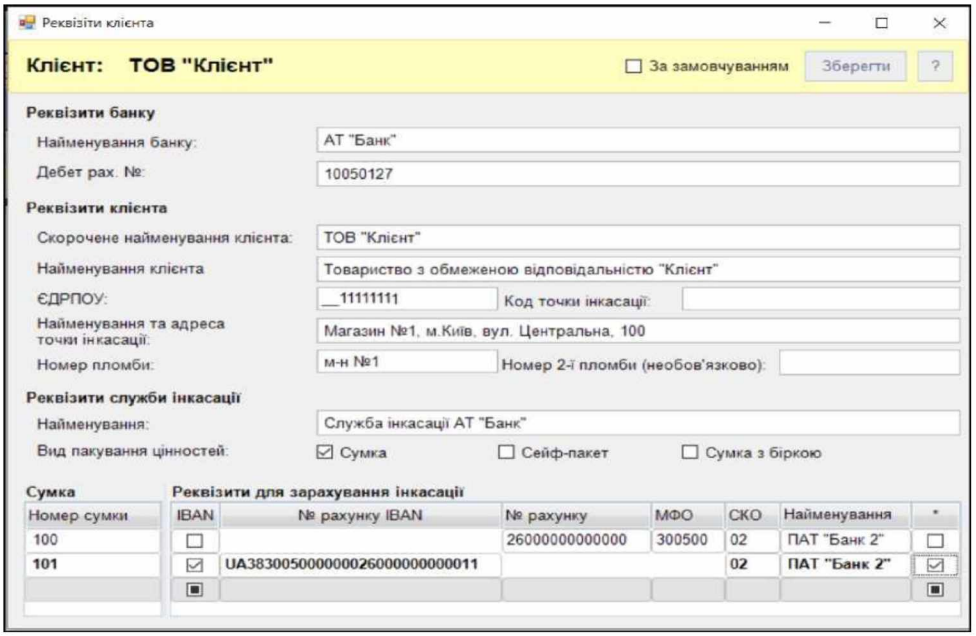

Рис. 2.9. Реквізити клієнта в модулі «АВТОКАСА» інкасація

Далі формується супровідний документ до операції: вводиться іфнормація по меню «сумка» - обирається сумка по гривні чи валютна сумка, далі вводиться інформація про основні параметри сумки (дата інкасації, номер сумки, номер пломби); інформація про вкладену готівку в покупюрному розрізі (рис. 2.10).

На наступному етапі вводиться інформацію в меню «Контрольне введення» (рис. 2.11) - повторно вводиться номер сумки, загальна сума інкасації по даній сумці, прізвище, ім’я та по батькові співробітника, який сформуав сумку.

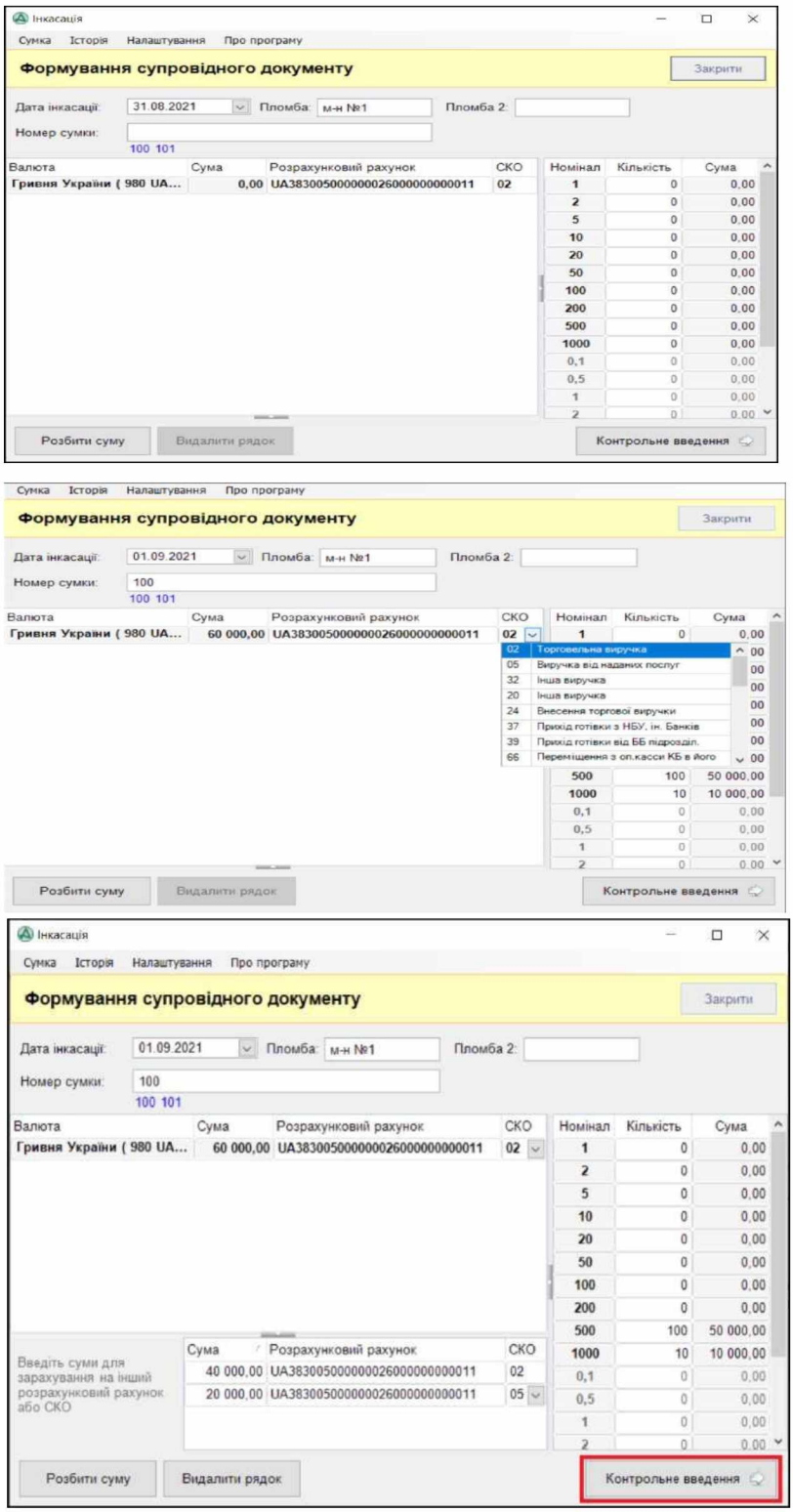

Рис. 2.10. Формування супровідного документу

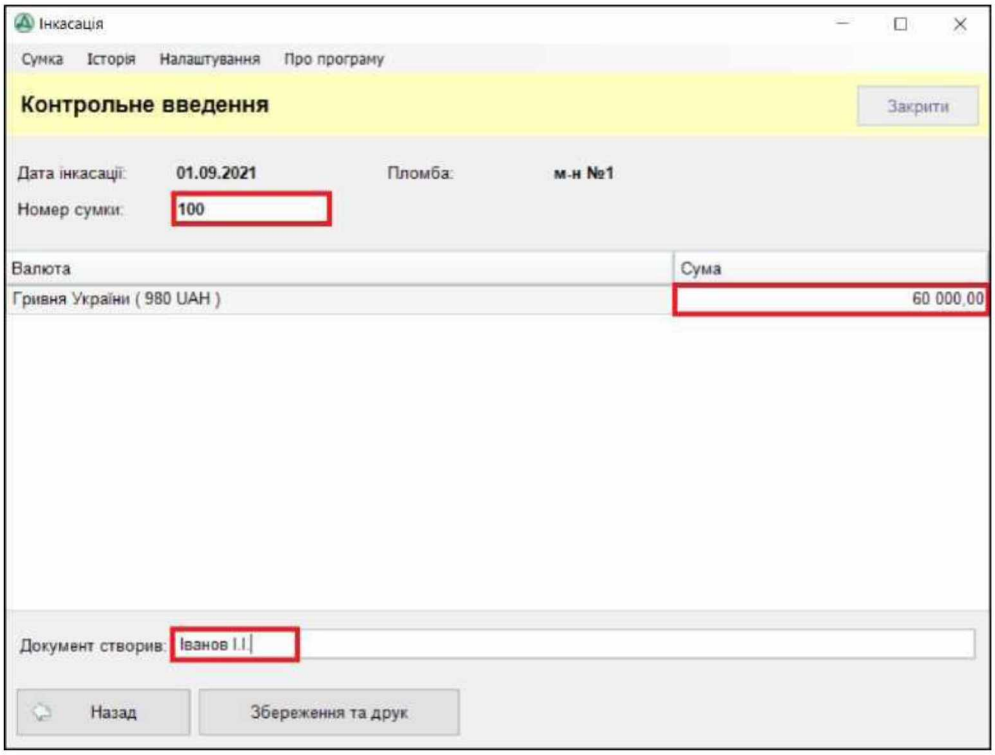

Рис. 2.11. Контрольне введення

Після успішного введення всіх даних у вікні «Контрольне введення» на формі стане активною кнопка «Збереження і друк».

При натисненні даної кнопки, інформація по формуванню цієї сумки збережеться в історії, та відкриється форма супровідного документу (рис. 2.12.)

Модуль «Робота з цінностями» починається з довідників видів валюти та металів, де дозволяється додавати види банківських металів та обмеження для них, а також ведеться довідник цінностей.

Одним із видів цінностей – є метали, щодо яких у відповідному довіднику міститься інформація про найменування, наводиться опис, вид виробу, проба, вага, номінал, країна, статус.

У довіднику «Монети» наводиться інформація про список пам’ятних монет, сувенірної продукції, яку виготовляє НБУ, а саме вноситься інформація про код монети, назву, вид, номінальну вартість, метал, пакування, статус.

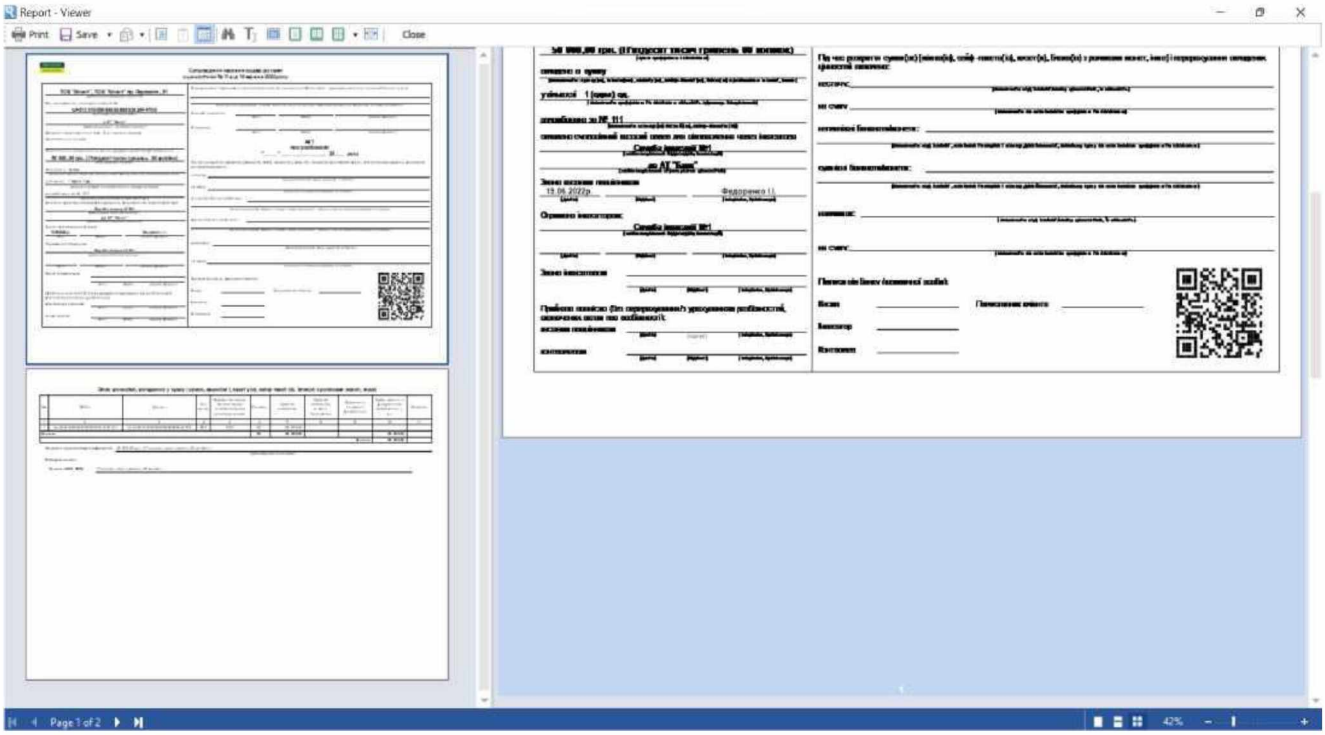

Рис. 2.12. Супровідний документ

У модулі передбачено створення заявок на переміщення цінностей, в яких вказується кількість та ціна за 1 г виробу.

РОЗДІЛ 3
АНАЛІЗ ЛІКВІДНОСТІ БАНКУ

3.1. Аналіз складу, структури та динаміки активів і пасивів

За конкурентною позицією ХХХ належить до системно важливих банків України, є лідером на ринку за обсягом наданих кредитів та посідає друге місце серед банків України за обсягом активів та депозитів. За показником чистого кредитного портфеля частка банку на ринку зросла протягом 2022 р. із 9,7 до 12,1 %. ХХХ станом на кінець 2022 р. є найбільшим в Україні банком за кількістю відділень і другим за кількістю банкоматів та платіжних терміналів.

Відповідно до своєї бізнес-моделі ХХХ є універсальним банком, який надає пріоритетне значення розширенню роздрібного, мікро-, малого та середнього бізнесу (ММСБ), утримуючи при цьому міцні позиції за напрямом корпоративного бізнесу. Банк бере активну участь у забезпеченні кредитної підтримки пріоритетних галузей економіки та підприємств критичної інфраструктури, забезпечує доступність надання банківських послуг у повному обсязі для забезпечення захисту прав споживачів та соціального захисту громадян, вживає заходи, спрямовані на мінімізацію наслідків реалізованих загроз та кризових ситуацій.

В умовах воєнного стану банк зберіг прибуткову діяльність, консолідований чистий прибуток за підсумками 2022 р. становив 638,34 млн. грн. У 2022 р. банк вступив до Фонду гарантування вкладів фізичних осіб, сплативши 777,2 млн. грн внесків, що відповідно зменшило обсяг річного прибутку порівняно з 2021 р.

Більша частина процентних доходів банку формується за рахунок кредитів, наданих юридичним особам, та інвестицій у цінні папери. Адекватність регулятивного капіталу банку станом на кінець року становила 14,48 % при нормативі НБУ 10 %.

ХХХ має збалансовану структуру активів, забезпечує достатній рівень ліквідності для виконання ним усіх зобов'язань та здійснює ефективне управління балансом з урахуванням притаманних економіці країни ризиків.

Станом на кінець 2022 р. розподіл активів банку наступний: 53 % – інвестиційний портфель; 31 % – чистий кредитний портфель; 16 % – інші активи.

Кредитний портфель представлено насамперед заборгованістю корпоративних клієнтів (67 %), а також фізичних осіб (14 %) та клієнтів ММСБ (19 %). Портфель строкових депозитів на 90 % складається з коштів фізичних осіб, на 8 % – з коштів клієнтів ММСБ та на 2 % – з коштів клієнтів корпоративного бізнесу.

За інформацією консолідованих Звітів про фінансовий стан (додатки Б.1, В.1, Г.1) проведемо поглиблений аналіз складу, структури та динаміки активів ХХХ за 2020-2022 рр. (табл. 3.1).

Таблиця 3.1

Склад, структура та динаміка активів ХХХза 2020-2022 рр.

(станом на кінець року)

Вид активів	2020 р.		2021 р.		2022 р.		Зміни (+,-) 2022 р. до 2020 р.		
	сума, тис. грн	у % до під-сум-ку	сума, тис. грн	у % до під-сум-ку	сума, тис. грн	у % до під-сум-ку	суми, тис. грн	част-ки, в. п.	у %
А	1	2	3	4	5	6	7	8	9
Грошові кошти та їх еквіваленти	26553199	11,4	19001319	8,1	28376712	10,5	+1823513	-0,9	+6,9
Кредити, надані клієнтам	63226077	27,1	74754086	31,8	83215595	30,9	+19989518	+3,8	+31,6
Інвестиції	130251541	55,7	128686039	54,8	143398851	53,3	+13147310	-2,4	+10,1
Інвестиційна нерухомість	633526	0,3	633099	0,3	626789	0,2	-6737	-0,1	-1,1
Основні засоби	7913375	3,4	6947115	2,9	6521344	2,4	-1392031	-1,0	-17,6

Продовж. табл. 3.1

А	1	2	3	4	5	6	7	8	9
Нематеріальні активи	1812070	0,8	2049509	0,9	2106476	0,8	+294406	-	+16,2
Передплата з податку на прибуток	275237	0,1	417175	0,2	470943	0,2	+195706	+0,1	+71,1
Інші фінансові активи	476602	0,2	468886	0,2	1319773	0,5	+843171	+0,3	у 2,8 р. б.
Інші нефінансові активи	2458270	1,0	2014206	0,8	3237587	1,2	+779317	+0,2	+31,7
Усього активів	233599897	100,0	234971434	100,0	269274070	100,0	+35674173	-	+15,3

Отже, в 2022 р. порівняно з 2020 р. активи банку збільшилися на 35674,2 млн. грн, що становить 15,3 %. Найсуттєвіший вплив на це зростання мало збільшення кредитів, наданих клієнтам (на 19989,5 млн. грн, або 31,6 %), та інвестицій (на 13147,3 млн. грн, або 10,1 %). Також позитивну динаміку мають гроші та їх еквіваленти (6,9 %), нематеріальні активи (16,2 %), інші фінансові активи (2,8 раза), інші нефінансові активи (31,7 %). Звертає на себе увагу збільшення передплати з податку на прибуток на 195,7 млн. грн, або 71,1 %.

У складі активів є два види, за якими відбулося скорочення у 2022 р. порівняно з 2020 р.: основні засоби – на 1392,0 млн. грн (17,6 %), інвестиційна нерухомість – на 6,7 млн. грн (1,1 %).

Серед змін у структурі активів банку звертає на себе увагу зниження частки інвестицій (із 55,7 до 53,3 %), грошей та їх еквівалентів (із 11,4 до 10,5 %), основних засобів (із 3,4 до 2,4 %). Натомість частка кредитів, наданих клієнтам, підвищилася з 27,1 % у 2020 р. до 31,8 % у 2021 р. і 30,9 % у 2022 р. Частка інших видів майна залишається низькою.

Найвпливовішими позитивними змінами у складі та структурі активів є приріст інвестиційного портфеля на 14,7 млрд. грн (11,4 %) та нарощення портфеля наданих кредитів на 8,5 млрд. грн (11,3 %). Загалом структура активів ХХХ була доволі сталою в 2020-2022 рр.

Далі за інформацією консолідованих Звітів про фінансовий стан (додатки Б.1, В.1, Г.1) проведемо узагальнений аналіз складу, структури та динаміки пасивів ХХХ за 2020-2022 рр. (табл. 3.2).

Таблиця 3.2

Склад, структура та динаміка пасивів ХХХза 2020-2022 рр.

(станом на кінець року)

Вид пасивів	2020 р.		2021 р.		2022 р.		Зміни (+,-) 2022 р. до 2020 р.		
	сума, тис. грн	у % до під-сум-ку	сума, тис. грн	у % до під-сум-ку	сума, тис. грн	у % до під-сум-ку	суми, тис. грн	част-ки, в. п.	у %
Зобов'язання	211645770	90,6	213083897	90,7	247092539	91,8	+35446769	+1,2	+16,7
Власний капітал	21954127	9,4	21887537	9,3	22181531	8,2	+227404	-1,2	+1,0
Усього пасивів	233599897	100,0	234971434	100,0	269274070	100,0	+35674173	-	+15,3

У складі пасивів банку зобов'язання зросли на 35446,8 млн. грн (16,7 %), а власний капітал збільшився лише на 227,4 млн. грн (1,0 %). Така динаміка зумовила підвищення частки зобов'язань у структурі пасивів із 90,6 % у 2020 р. до 91,8 % у 2022 р. та, відповідно, зниження частки власного капіталу з 9,4 до 8,2 %.

За інформацією Звітів про фінансовий стан збільшення власного капіталу відбулося переважно завдяки скороченню непокритого збитку на 557,2 млн. грн. За період дослідження величина акціонерного капіталу не змінилася і становить 49724,98 млн. грн, що в 2,2 раза більше усього власного капіталу.

Результати поглибленого аналізу складу, структури та динаміки зобов'язань ХХХ наведені в табл. 3.3.

Отже, за період 2020-2022 рр. серед зобов'язань банку збільшилися рахунки клієнтів (на 47774,9 млн. грн, або 25,7 %), забезпечення (на 545,9 млн. грн, або 86,1 %), інші фінансові зобов'язання (на 94,4 млн. грн, або 18,4 %) та інші нефінансові зобов'язання (на 487,7 млн. грн, або 60,8 %). Серед

тих видів зобов'язань, за якими відбулося скорочення, звертає на себе увагу зменшення коштів банків (на 5280,7 млн. грн, або в 10,7 раза), випущених єврооблігацій (на 5703,1 млн. грн, або 48,6 %) та інших запозичених коштів (на 1776,5 млн. грн, або 39,9 %).

Таблиця 3.3

Склад, структура та динаміка зобов'язань ХХХ за 2020-2022 рр. (станом на кінець року)

Вид зобов'язань	2020 р.		2021 р.		2022 р.		Зміни (+,-) 2022 р. до 2020 р.		
	сума, тис. грн	у % до підсумку	сума, тис. грн	у % до підсумку	сума, тис. грн	у % до підсумку	суми, тис. грн	частки, в. п.	у %
Кошти банків	5823982	2,8	7608283	3,6	543326	0,2	-5280656	-2,6	-90,7
Рахунки клієнтів	186165452	88,0	191452639	89,8	233940309	94,7	+47774857	+6,7	+25,7
Випущені єврооблігації	11744616	5,5	7908096	3,7	6041534	2,4	-5703082	-3,1	-48,6
Інші запозичені кошти	4452649	2,1	2818312	1,3	2676153	1,1	-1776496	-1,0	-39,9
Забезпечення	634094	0,3	829107	0,4	1179977	0,5	+545883	+0,2	+86,1
Інші фінансові зобов'язання	512606	0,2	534499	0,3	606965	0,2	+94359	-	+18,4
Інші нефінансові зобов'язання	802298	0,4	880297	0,4	1290000	0,5	+487702	+0,1	+60,8
Відстрочені зобов'язання з податку на прибуток	233833	0,1	173704	0,1	97833	0,1	-136000	-	-58,2
Субординований борг	1276240	0,6	878960	0,4	716442	0,3	-559798	-0,3	-43,9
Усього зобов'язань	211645770	100,0	213083897	100,0	247092539	100,0	+35446769	-	+16,7

Завдяки суттєвому зростанню рахунків клієнтів частка цього виду зобов'язань підвищилася з 88,0 % у 2020 р. до 94,7 % у 2022 р. На другому місці в структурі зобов'язань банку – випущені єврооблігації (2,4 % у 2022 р. проти 5,5 % у 2020 р.). Інші види зобов'язань не мають суттєвого впливу на загальну динаміку зобов'язань ХХХ.

Таким чином, найважливішою позитивною зміною у складі та структурі зобов'язань є зростання залучених коштів на рахунках клієнтів на 42,5 млрд. грн, або на 22,2 %.

3.2. Аналіз фінансових результатів і рентабельності банку

Динаміка фінансових показників дає можливість стверджувати, що ХХХ успішно долає виклики, зумовлені повномасштабним вторгненням рф. Консолідований чистий прибуток за результатами 2022 р. становив 638,3 млн. грн, позитивний фінансовий результат насамперед забезпечений високою адаптацією банку до ринку в умовах воєнного стану.

Починаючи з березня 2022 р., банк сфокусувався на нарощенні обсягів залучення коштів клієнтів, акумулюючи ресурс для інвестицій в економіку країни і надаючи насамперед перевагу підтримці стратегічних галузей економіки.

Залучені ресурси дали змогу збільшити обсяги процентних операцій, компенсуючи вплив агресії на якість кредитного портфелю.

За інформацією консолідованих Звітів про прибутки і збитки та інший сукупний дохід (додатки Б.2, В.2, Г.2) проведемо загальну оцінку динаміки доходів, витрат та чистого прибутку ХХХ за 2020-2022 рр. (табл. 3.4).

Таблиця 3.4

Загальна оцінка динаміки доходів, витрат та чистого прибутку ХХХ за 2020-2022 рр.

Показник	2020 р.	2021 р.	2022 р.	Відхилення (+,–) 2022 р. від 2020 р.	
				абсолютне	відносне, %
Доходи банку, тис. грн	33303533	32421294	42046823	+8743290	+26,3
Витрати банку, тис. грн	30527162	31367077	41408481	+10881319	+35,6
Коефіцієнт окупності	1,091	1,034	1,015	-0,076	-7,0
Чистий прибуток, тис. грн	2776371	1054217	638342	-2138029	-77,0

Отже, у 2022 р. порівняно з 2020 р. доходи банку зросли на 8743,3 млн. грн (26,3 %), а витрати – на 10881,3 тис. грн (35,6 %). У зв'язку з випереджальним зростанням витрат порівняно з доходами річний чистий прибуток скоротився на 2138,0 млн. грн, що становить 77,0 %, або 4,3 раза. Коефіцієнт окупності, як відношення доходів до витрат, знизився з 1,091 у 2020 р. до 1,015 у 2022 р., тобто на 7,0 %. Динаміка доходів, витрат та чистого прибутку ХХХ за 2020-2022 рр. наведена на рис. 3.1.

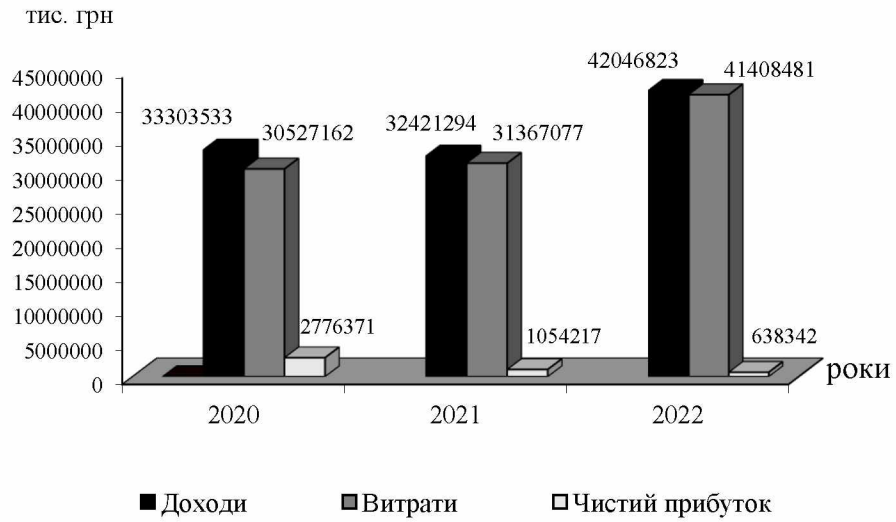

Рис. 3.1. Динаміка доходів, витрат та чистого прибутку ХХХ за 2020-2022 рр.

Далі проведемо аналіз формування і динаміки чистого процентного доходу банку (табл. 3.5).

Отже, у 2022 р. порівняно з 2020 р. процентні доходи банку збільшилися на 4081,9 млн. грн, або 22,1 %, а процентні витрати зменшилися на 2911,4 млн. грн, або 27,8 %.

Завдяки такій динаміці доходів і витрат чистий процентний дохід зріс на 6993,3 млн. грн, що становить 87,5 %.

У цілому збільшення чистого процентного доходу відбулося насамперед за рахунок зростання обсягу кредитно-інвестиційного портфеля та зниження процентних витрат у результаті застосування виваженої політики в частині вартості ресурсів.

Таблиця 3.5

Формування і динаміка чистого процентного доходу XXXза 2020-2022 рр., тис. грн

Показник	2020 р.	2021 р.	2022 р.	Відхилення (+,–) 2022 р. від 2020 р.	
				абсо-лютне	віднос-не, %
Процентні доходи	18466942	21352541	22548807	+4081865	+22,1
Процентні витрати	10476135	7989345	7564688	-2911447	-27,8
Чистий процентний дохід	7990807	13363196	14984119	+6993312	+87,5
Формування резерву під очікувані кредитні збитки за активами, за якими нараховуються проценти	1559903	1838786	11039456	+9479553	у 7,1 р. б.
Чистий процентний дохід після формування резерву під очікувані кредитні збитки за активами, за якими нараховуються проценти	6430904	11524410	3944663	-2486241	-38,7

Водночас формування резерву під очікувані кредитні збитки за активами, за якими нараховуються проценти, збільшилося на 9479,6 млн. грн, або в 7,1 раза. У зв'язку з цим чистий процентний дохід після формування зазначеного резерву в 2022 р. порівняно з 2020 р. зменшився на 2486,2 млн. грн (38,7 %), а проти 2021 р. – у 2,9 раза.

Результати аналізу формування і динаміки чистого прибутку банку відображені в табл. 3.6.

Таблиця 3.6

Формування і динаміка чистого прибутку XXX за 2020-2022 рр., тис. грн

Показник	2020 р.	2021 р.	2022 р.	Відхилення (+,–) 2022 р. від 2020 р.	
				абсо-лютне	віднос-не, %
А	1	2	3	4	5
Чистий процентний дохід після формування резерву під очікувані кредитні збитки за активами, за якими нараховуються проценти	6430904	11524410	3944663	-2486241	-38,7
Чистий непроцентний дохід	7463392	1124039	11294913	+3831521	+51,3

Продовж. табл. 3.6

А	1	2	3	4	5
Операційні доходи	13894296	12648449	15239576	+1345280	+9,7
Операційні витрати	11172579	11596570	14608138	+3435559	+30,7
у тому числі:					
витрати на виплати працівникам	6004433	6313172	8145471	+2141038	+35,7
амортизаційні витрати	1675247	1861325	1833746	+158499	+9,5
інші адміністративні та операційні витрати	3492899	3422073	4628921	+1136022	+32,5
Прибуток від операційної діяльності	2721717	1051879	631438	-2090279	-76,8
Прибуток до оподаткування	2732438	1051879	635985	-2096453	-76,7
Відшкодування з податку на прибуток	43933	2338	2357	-41576	-94,6
Чистий прибуток за рік	2776371	1054217	638342	-2138029	-77,0
У % до чистого процентного доходу	43,2	9,1	16,2	-27,0	×
У % до чистого непроцентного доходу	37,2	93,8	56,5	+19,3	×
У % до прибутку до оподаткування	101,6	100,2	100,4	-1,2	×

Отже, в 2022 р. порівняно з 2020 р. операційні доходи банку збільшилися на 1345,3 млн. грн, що становить 9,7 %, а в їх складі чистий непроцентний дохід зріс на 3831,5 млн. грн (51,3 %), натомість чистий процентний дохід після формування резерву під очікувані кредитні збитки за активами, за якими нараховуються проценти, скоротився на 2486,2 млн. грн (38,7 %). Така динаміка видів доходів призвела до суттєвих змін у структурі операційного доходу. Так, частка чистого процентного доходу знизилася з 46,3 % у 2020 р. до 25,9 % у 2022 р., а частка непроцентного доходу, відповідно, підвищилася з 53,7 до 74,1 %.

У цілому операційні витрати банку за період дослідження збільшилися на 3435,6 млн. грн, або 30,7 %, у тому числі: витрати на виплати працівникам – на 2141,0 млн. грн (35,7 %), амортизаційні витрати – на 158,5 млн. грн (9,5 %), інші адміністративні та операційні – на 1136,0 млн. грн (32,5 %). У структурі операційних витрат переважають витрати на виплати працівникам, частка яких підвищилася з 53,7 % у 2020 р. до 55,8 % у 2022 р.

Унаслідок випереджального зростання операційних витрат (на 30,7 %) порівняно з операційними доходами (на 9,7 %) прибуток від операційної

діяльності зменшився на 2090,3 млн. грн, або в 4,3 раза. Схоже скорочення мало місце і по прибутку до оподаткування: на 2096,5 млн. грн, або в 4,3 раза. За період дослідження чистий прибуток банку зменшився на 2138,0 млн. грн, що становить 4,3 раза. У зв'язку з наявністю відшкодування з податку на прибуток чистий прибуток перевищував прибуток до оподаткування у 2020 р. на 1,6 %, 2021 р. – 0,2 %, 2022 р. – 0,4 %.

У 2022 р. порівняно з 2021 р. банк зазнав скорочення чистого комісійного доходу на 4,3 %. Основними причинами цього стало призупинення кредитування, зниження тарифів за торговим еквайрингом, а також скорочення роботи працюючих відділень, що призвело до зменшення обсягів прийнятих платежів та грошових переказів. Результат від операцій з іноземною валютою становив 1,2 млрд. грн, переважно за рахунок карткових операцій клієнтів за межами України. Крім того, банк отримав позитивний результат від переоцінки ОВДП з індексованою вартістю в розмірі 10,5 млрд. грн. Обсяг відрахувань витрат на формування резервів під очікувані кредитні збитки становив 11,3 млрд. грн, що на 9,3 млрд. грн (у 5,5 разів) більше порівняно з 2021 р. Основною причиною їх доформування є оцінка збитків, які банк може отримати через втрати клієнтів-позичальників, викликані війною.

Банк працює над оптимізацією операційних витрат та покращенням інфраструктури, проте операційні витрати в 2022 р. зросли до 14,6 млрд. грн. Це пов'язано насамперед із забезпеченням належної організації операційного процесу в умовах війни, зокрема оперативної релокації обладнання та персоналу, припинення або відновлення роботи банківських відділень залежно від ступеня безпеки та можливості банківського обслуговування на певних територіях.

Інформація консолідованих Звітів про прибутки і збитки та інший сукупний дохід дозволяє провести аналіз рентабельності діяльності банку, в тому числі процентних і непроцентних операцій (табл. 3.7).

Як бачимо, в 2022 р. порівняно з 2020 р. доходи банку збільшилися на

Таблиця 3.7

Аналіз рентабельності діяльності ХХХ за 2020-2022 рр.

Показник	2020 р.	2021 р.	2022 р.	Відхилення (+,–) 2022 р. від 2020 р.	
				абсо-лютне	віднос-не, %
Доходи – усього, тис. грн	33303533	32421294	42046823	+8743290	+26,3
у тому числі:					
процентні	18466942	21352541	22548807	+4081865	+22,1
непроцентні	14836591	11068753	19498016	+4661425	+31,4
Витрати – усього, тис. грн	30527162	31367077	41408481	+10881319	+35,6
у тому числі:					
процентні	10476135	7989345	7564688	-2911447	-27,8
непроцентні	20051027	23377732	33843793	+13792766	+68,8
Прибуток (збиток) – усього, тис. грн	2776371	1054217	638342	-2138029	-77,0
у тому числі від:					
процентних операцій	7990807	13363196	14984119	+6993312	+87,5
непроцентних операцій	-5214436	-12308979	-14345777	-9131341	у 2,8 р. б.
Рентабельність (збитковість) – усього, %	9,1	3,4	1,5	-7,6	×
у тому числі:					
процентних операцій	76,3	167,3	198,1	+121,8	×
непроцентних операцій	-26,0	-52,7	-42,4	-16,4	×

8743,3 млн. грн (26,3 %), а витрати – на 10881,3 млн. грн (35,6 %), що призвело до зниження рентабельності діяльності з 9,1 % у 2020 р. до 1,5 % у 2022 р. При цьому рентабельність процентних операцій підвищилася з 76,3 % у 2020 р. до 198,1 % у 2020 р. (у 2,6 раза) завдяки одночасному збільшенню процентних доходів на 22,1 % та зменшенню процентних витрат на 27,8 %.

Разом із тим, збитковість непроцентних операцій зросла з 26,0 % у 2020 р. до 42,4 % у 2022 р., що пояснюється випереджальним зростанням непроцентних витрат за період дослідження (на 68,8 %) порівняно зі зростанням непроцентних доходів (на 31,4 %). Таким чином, зниження рентабельності діяльності банку в цілому пов’язано зі зниженням ефективності непроцентних операцій.

Розрахунок показників рентабельності активів і власного капіталу банку проведений у табл. 3.8.

Таблиця 3.8

Показники рентабельності активів і власного капіталу ХХХ за 2020-2022 рр.

Показник	2020 р.	2021 р.	2022 р.	Відхилення (+,–) 2022 р. від 2020 р.	
				абсо-лютне	віднос-не, %
Середньорічна вартість активів, тис. грн	241372321	234285666	252122752	+10750431	+4,5
Середньорічна вартість власного капіталу, тис. грн	20762200	21920832	22034534	+1272334	+6,1
Прибуток до оподаткування, тис. грн	2732438	1051879	635985	-2096453	-76,7
Чистий прибуток за рік, тис. грн	2776371	1054217	638342	-2138029	-77,0
Загальна рентабельність, %:					
активів	1,1	0,4	0,3	-0,8	×
власного капіталу	13,2	4,8	2,9	-10,3	×
Чиста рентабельність, %:					
активів	1,2	0,4	0,3	-0,9	×
власного капіталу	13,4	4,8	2,9	-10,5	×

Отже, показники загальної та чистої рентабельності активів і власного капіталу банку за період дослідження мають негативну динаміку. Так, загальна рентабельність активів знизилася з 1,1 % у 2020 р. до 0,4 % у 2021 р. і 0,3 % у 2022 р., а загальна рентабельність власного капіталу – відповідно, з 13,2 до 4,8 і 2,9 %.

Така динаміка пояснюється тим, що при збільшенні середньорічної вартості активів на 4,5 % та власного капіталу на 6,1 % показники прибутку до оподаткування та чистого прибутку зменшилися відповідно на 76,7 і 77,0 %. Водночас слід зазначити, що падіння показників рентабельності активів та власного капіталу в 2022 р. проти 2021 р. було меншим, ніж у 2021 р. проти 2020 р.

3.3. Оцінювання фінансової стійкості та ліквідності банку

Як економічна категорія фінансова стійкість банківської установи характеризує постійну здатність банку своєчасно відповідати за своїми зобов'язаннями і забезпечувати прибутковість діяльності на такому рівні, який би забезпечував нормальне функціонування у конкурентному фінансово-економічному середовищі.

Алгоритм розрахунку й економічний зміст показників, що характеризують фінансову стійкість банку, наведені в додатку Д.1. За інформацією консолідованих Звітів про фінансовий стан (додатки Б.1, В.1, Г.1) проведемо розрахунок і дамо оцінку рівня та динаміки зазначених показників у ХХХ за 2020-2022 рр. (табл. 3.9).

Таблиця 3.9

Показники фінансової стійкості ХХХза 2020-2022 рр.

(станом на кінець року)

Показник	2020 р.	2021 р.	2022 р.	Відхилення (+,–) 2022 р. від 2020 р.
Коефіцієнт надійності	0,104	0,103	0,090	-0,014
Коефіцієнт фінансового важеля	9,640	9,735	11,140	+1,500
Коефіцієнт участі власного капіталу у формуванні активів	0,094	0,093	0,082	-0,012
Коефіцієнт захищеності власного капіталу	0,443	0,411	0,389	-0,054
Коефіцієнт мультиплікатора капіталу	4,698	4,725	5,415	+0,717

Коефіцієнти надійності, фінансового важеля та участі власного капіталу у формуванні активів характеризують фінансову стійкість банку з погляду співвідношення між власним капіталом і зобов'язаннями. Фактичні значення цих коефіцієнтів у 2020-2022 рр. відповідають оптимальним рівням, хоча в 2022 р. порівняно з 2020-2021 рр. спостерігалися незначні негативні зміни. Наприклад, у 2022 р. на 1 грн зобов'язань припадало 9,0 коп. власного капіталу проти 10,4 коп. у 2020 р. Також, якщо в 2020 р. зобов'язання перевищували власний капітал у 9,6 раза, то в 2022 р. – 11,1 раза.

Коефіцієнт захищеності власного капіталу як відношення основних засобів і нематеріальних активів до власного капіталу знизився з 0,443 у 2020 р. до 0,389 у 2022 р. Коефіцієнт мультиплікатора капіталу як відношення активів до акціонерного капіталу хоча й підвищився з 4,698 у 2020 р. до 5,415 у 2022 р., але не відповідає оптимальному значенню.

Отже, за більшістю коефіцієнтів банк залишається фінансово стійким, проте з негативною динамікою.

Будь-яка банківська діяльність пов'язана із ризиком ліквідності, оскільки однією із банківських функцій є строковий трансферт. Високою ліквідністю відзначаються кошти в касі банку, на рахунках в НБУ та інших банках, а також активи, що можуть бути швидко проконвертовані в готівкові чи безготівкові кошти, наприклад, боргові цінні папери із ліквідним вторинним ринком. Загалом під банківською ліквідністю розуміють здатність банку погасити у визначений термін зобов'язання, яка визначається відношенням та структурою активів і пасивів.

Національний банк України оцінює ліквідність банків за допомогою нормативів ліквідності, які є складовою економічних нормативів діяльності банків. До них відносяться:

- короткострокова ліквідність (Н6) (не менше 60%);

- коефіцієнт покриття ліквідністю (LCR) за всіма валютами (LCRBB) та в іноземній валюті (LCRIB);

- коефіцієнт чистого стабільного фінансування (NSFR).

Зазначені нормативи перевіряють здатність банку забезпечити своєчасне виконання своїх грошових зобов'язань завдяки збалансованості строків та сум погашення розміщених активів і зобов'язань банку.

Відповідно до нормативної бази Національного банку України, для оцінювання ліквідності банківських установ у 2020 р. використовувалися норматив короткострокової ліквідності та коефіцієнт покриття ліквідністю за всіма валютами, 2021 р. – норматив короткострокової ліквідності, коефіцієнт

покриття ліквідністю за всіма валютами, коефіцієнт покриття ліквідністю в іноземних валютах та коефіцієнт чистого стабільного фінансування, 2022 р. – коефіцієнт покриття ліквідністю за всіма валютами, коефіцієнт покриття ліквідністю в іноземних валютах та коефіцієнт чистого стабільного фінансування.

У ХХХ управління ліквідністю здійснюється шляхом прогнозування та управління грошовими потоками, лімітування строкових розривів між активами і зобов'язаннями, а також забезпечення необхідного обсягу як первинної, так і вторинної ліквідності (вона представлена портфелем високоліквідних державних цінних паперів, що можуть бути використані для термінового задоволення потреб банку в ліквідних коштах у разі їх непрогнозованого відтоку).

Зведена інформація щодо дотримання ХХХ нормативів ліквідності Національного банку України в 2020-2022 рр. відображена в табл. 3.10.

Таблиця 3.10

Дотримання нормативів ліквідності НБУ в ХХХза 2020-2022 рр. (станом на 01.01), %

Норматив	Нормативне значення	2021 р.	2022 р.	2023 р.
Норматив короткострокової ліквідності (Н6)	> 60	64,8	70	×
Коефіцієнт покриття ліквідністю (LCR) за всіма валютами (LCRBB)	> 100	360	258	312
Коефіцієнт покриття ліквідністю (LCR) в іноземних валютах (LCRIB)	> 100	×	150	241
Коефіцієнт чистого стабільного фінансування (NSFR)	> 90	×	180,2	177

Отже, протягом 2020-2022 рр. ХХХ забезпечив дотримання встановлених НБУ нормативів ліквідності. Так, станом на 01.01.2021 р. норматив короткострокової ліквідності (Н6) становив 64,8 % (при нормативному значенні > 60 %), коефіцієнт покриття ліквідністю (LCR) за всіма валютами – 360 % (при нормативному значенні >100 %). У 2020 р. основним джерелом ресурсної бази

були кошти клієнтів (як фізичних, так і юридичних осіб). При цьому 68 % від загального обсягу клієнтських коштів – це кошти фізичних осіб.

Станом на 01.01.2022 р. норматив короткострокової ліквідності (Н6) становив 70 % (при нормативному значенні > 60 %), коефіцієнт покриття ліквідністю (LCR) за всіма валютами – 258 % (при нормативному значенні > 100 %), коефіцієнт покриття ліквідністю (LCR) в іноземних валютах – 150 % (при нормативному значенні > 100 %), коефіцієнт чистого стабільного фінансування – 180,2 % (при нормативному значенні > 90 %). У 2021 р. основним джерелом ресурсної бази були кошти клієнтів (як фізичних, так і юридичних осіб). При цьому 65 % загального обсягу клієнтських коштів – кошти фізичних осіб. Обслуговування зовнішніх запозичень банку здійснювалось відповідно до умов та строків, встановлених договорами. Банк володів достатнім рівнем ліквідності в іноземній валюті.

Станом на 01.01.2023 р. коефіцієнт покриття ліквідністю (LCR) за всіма валютами становив 312 % (при нормативному значенні > 100 %), коефіцієнт покриття ліквідністю (LCR) в іноземних валютах – 241 % (при нормативному значенні > 100 %), коефіцієнт чистого стабільного фінансування (NSFR) – 177 % (при нормативному значенні > 90 %). У 2022 р. основним джерелом ресурсної бази були кошти клієнтів (як фізичних, так і юридичних осіб). При цьому 72 % загального обсягу клієнтських коштів – кошти фізичних осіб. Обслуговування зовнішніх запозичень банку здійснювалось відповідно до умов та строків, встановлених договорами. Банк володів достатнім рівнем ліквідності в іноземній валюті та планує й надалі здійснювати обслуговування свого зовнішнього боргу відповідно до графіка.

Протягом 2020-2022 рр. банк постійно підтримував достатній запас первинної (каса, коррахунок в НБУ та коррахунки в інших банках) та вторинної (портфель ОВДП та депозитні сертифікати НБУ) ліквідності. Значний обсяг ліквідних активів у портфелі банку дає можливість покривати відтоки коштів

клієнтів навіть за умови реалізації стрес-сценарію, без загрози для безперервності бізнесу.

Для оцінювання ліквідності банківських установ також використовуються відносні показники. Алгоритм розрахунку й економічний зміст показників, що характеризують ліквідність банку, наведені в додатку Д.2. За інформацією консолідованих Звітів про фінансовий стан (додатки Б.1, В.1, Г.1) проведемо розрахунок і дамо оцінку рівня та динаміки зазначених показників у ХХХ за 2020-2022 рр. (табл. 3.11).

Таблиця 3.11

Відносні показники ліквідності ХХХ за 2020-2022 рр.

(станом на кінець року)

Показник	2020 р.	2021 р.	2022 р.	Відхилення (+,–) 2022 р. від 2020 р.
Коефіцієнт миттєвої ліквідності	0,138	0,095	0,121	-0,017
Коефіцієнт загальної ліквідності	1,104	1,103	1,090	-0,014
Коефіцієнт генеральної ліквідності	0,171	0,131	0,150	-0,021
Коефіцієнт ліквідного співвідношення виданих кредитів і залучених депозитів	0,329	0,376	0,355	+0,026

Отже, значення коефіцієнтів миттєвої, загальної та генеральної ліквідності упродовж 2020-2022 рр. залишалися достатньо стабільними, хоча в 2022 р. порівняно з 2020 р. відбулося їх зниження.

Так, рівень покриття коштів банків і рахунків клієнтів знизився з 13,8 % у 2020 р. до 12,1 % у 2022 р. Перевищення активів над зобов'язаннями знизилося з 10,4 % у 2020 р. до 9,0 % у 2022 р.

Якщо в 2020 р. зобов'язання покривалися грошовими коштами, основними засобами та нематеріальними активами на 17,1 %, то в 2022 р. – на 15,0 %.

У 2020 р. на 1 грн коштів банків і рахунків клієнтів припадало близько 33 коп. кредитів, наданих клієнтам, 2021 р. – близько 38 коп., 2022 р. – близько 36 коп.

Загалом за розглянутими коефіцієнтами рівень ліквідності ХХХ є достатнім, проте мають місце певні негативні тенденції (рис. 3.2).

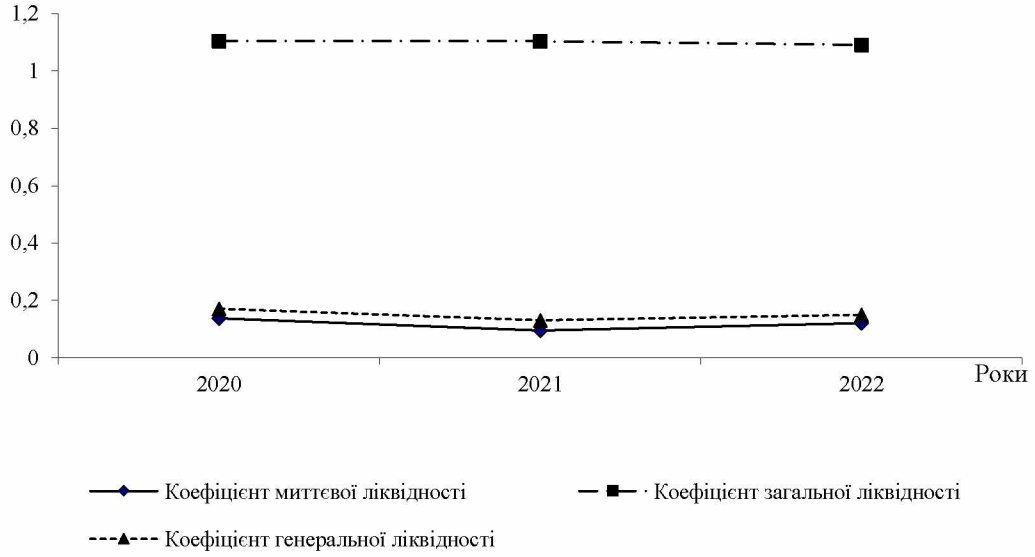

Рис. 3.2. Динаміка відносних показників ліквідності в ХХХ за 2020-2022 рр. (станом на кінець року)

Важливим чинником впливу на динаміку показників ліквідності банку є ефективність грошових потоків. За інформацією консолідованих Звітів про рух грошових коштів (додатки Б.3, В.3, Г.3) проведемо комплексний аналіз руху грошових коштів у ХХХ за 2020-2022 рр. (табл. 3.12).

Таблиця 3.12

Аналіз руху грошових коштів ХХХ за 2020-2022 рр., тис. грн

Показник	2020 р.	2021 р.	2022 р.	Відхилення (+,–) 2022 р. від 2020 р.
А	1	2	3	4
1. Чисте (вибуття) / надходження грошових коштів від операційної діяльності	(20692706)	5040705	14464132	+35156838
2. Чисте надходження / (вибуття) грошових коштів від інвестиційної діяльності	(5395209)	(5378575)	(3033170)	+2362039
3. Чисте надходження / (вибуття) грошових коштів від фінансової діяльності	(12024850)	(5862311)	(5437581)	+6587269

Продовж. табл. 3.12

А	1	2	3	4
4. Вплив зміни валютних курсів на залишок грошових коштів та їх еквівалентів	7812319	(1354303)	3501703	-4310616
5. Готівкові кошти на тимчасово окупованих територіях	-	-	(106909)	-106909
6. Вплив очікуваних кредитних збитків на грошові кошти та їх еквіваленти	50532	2604	(12782)	-63314
7. Чисте збільшення / (зменшення) грошових коштів та їх еквівалентів (п.1+п.2+п.3+п.4+п.5+п.6)	(30249914)	(7551880)	9375393	+39625307
8. Грошові кошти та їх еквіваленти на початок періоду	56803113	26553199	19001319	-37801794
9. Грошові кошти та їх еквіваленти на кінець періоду (п.7+п.8)	26553199	19001319	28376712	+1823513

Отже, в 2020 р. за усіма видами діяльності витрачання грошових коштів суттєво перевищувало їх надходження, унаслідок чого, незважаючи на позитивний вплив зміни валютних курсів, чисте зменшення грошових коштів та їх еквівалентів становило 30249,9 млн. грн. Наслідком зазначеної динаміки стало зменшення залишку грошових коштів та їх еквівалентів із 56803,1 млн. грн на початок року до 26553,2 млн. грн на кінець року, або в 2,1 раза.

У 2021 р. чисте надходження грошових коштів від операційної діяльності становило 5040,7 млн. грн, але це не компенсувало чистого витрачання грошових коштів від інвестиційної та фінансової діяльності, унаслідок чого чисте зменшення грошових коштів та їх еквівалентів склало 7551,9 млн. грн, що в 4 рази менше порівняно з 2020 р.

У 2022 р. чисте надходження грошових коштів від операційної діяльності (14464,1 млн. грн) покрило чисте витрачання грошових коштів від інвестиційної та фінансової діяльності, завдяки чому чисте збільшення грошових коштів та їх еквівалентів становило 9375,4 млн. грн, що збільшило вперше за три роки залишок коштів на кінець року на 49,3 %.

Таким чином, можна зробити висновок про підвищення ефективності руху грошових коштів у ХХХ упродовж 2020-2022 рр. Про це свідчить перетворення чистого зменшення грошових коштів та їх еквівалентів у 2020-

2021 рр. на їх чисте збільшення у 2022 р. та зростання залишку грошей та їх еквівалентів на кінець року на 6,9 %.

З метою управління ризиком ліквідності ХХХ здійснює моніторинг очікуваних майбутніх потоків грошових коштів від операцій з клієнтами та банківських операцій, що є частиною процесу управління активами та зобов'язаннями. Основною метою управління ризиком ліквідності є забезпечення наявності обсягу ліквідних коштів, достатнього для покриття поточних та планових потреб, з метою оптимізації витрат банку, пов'язаних із забезпеченням необхідного обсягу ліквідних коштів. Управління ризиком ліквідності спрямоване також на забезпечення спроможності банку покривати відтік грошових коштів за кризовим сценарієм (у разі системної кризи або близької до системної кризи ліквідності).

ВИСНОВКИ

За результатами проведеного дослідження можемо зробити наступні висновки:

1. Ознайомлення з теоретичними та методологічними напрацюваннями науковців свідчить про відсутність єдиного, загальноприйнятого визначення поняття «грошові кошти». Тому варто сформулювати наступне визначення: це особливий різновид оборотних активів підприємства, які можуть бути у формі готівки, коштів на рахунках у банку, депозитів до запитання.

2. Порядок здійснення банками касових операцій з клієнтами визначається законодавством України з питань регулювання готівкових розрахунків в Україні та валютного регулювання. Операції з приймання готівки в національній та іноземній валютах від клієнтів через каси банків України відображаються в бухгалтерському обліку на підставі відповідних прибуткових касових документів, визначених нормативно-правовими актами Національного банку, що регулюють порядок ведення касових операцій у банках України. З метою удосконалення порядку бухгалтерського обліку операцій з готівковими коштами в банках України НБУ затверджено зміни до Інструкції з бухгалтерського обліку операцій з готівковими коштами та банківськими металами в банках України, згідно з цим уточнено: порядок бухгалтерського обліку операцій з приймання готівки в національній та іноземній валютах від клієнтів через каси банків України; порядок бухгалтерського обліку операцій з видачі клієнтам готівки в національній та іноземній валютах з кас банків; порядок бухгалтерського обліку операцій з обміну готівкової іноземної валюти; порядок бухгалтерського обліку сплати комісійної винагороди за здійснення операції з обміну готівкової іноземної валюти.

3. Відповідно до своєї бізнес-моделі ХХХ є універсальним банком, який надає пріоритетне значення розширенню роздрібного, мікро-, малого та середнього бізнесу (ММСБ), утримуючи при цьому міцні позиції за напрямом

корпоративного бізнесу. Станом на кінець 2022 року розподіл активів ХХХ наступний: 53% – інвестиційний портфель; 31% – чистий кредитний портфель; 16% – інші активи. Кредитний портфель представлено насамперед заборгованістю корпоративних клієнтів (67%), а також фізичних осіб (14%)та клієнтів ММСБ (19%). Портфель строкових депозитів на 90% складається з коштів фізичних осіб, на 8% – з коштів клієнтів ММСБ та на 2% – з коштів клієнтів корпоративного бізнесу. Більша частина процентних доходів банку формується за рахунок кредитів, наданих юридичним особам, та інвестицій у цінні папери.

4. Динаміка фінансових показників ХХХ за підсумками 2022 року дає можливість стверджувати, що він успішно долає виклики, зумовлені повномасштабним вторгненням російської федерації. Консолідований чистий прибуток за результатами 2022 року становить 638,34 млн. грн, позитивний фінансовий результат насамперед забезпечений високою адаптацією банку до ринку в умовах воєнного стану. Починаючи з початку військової агресії, банк сфокусувався на нарощенні обсягів залучення коштів клієнтів, акумулюючи ресурс для інвестицій в економіку країни і надаючи насамперед перевагу підтримці стратегічних галузей економіки.

5. В ХХХ розроблено і затверджено Положення про облікову політику у редакції від 22 серпня 2023 року. Дане положення регламентує процес «Забезпечення ведення бухгалтерського обліку» та визначає сукупність принципів, методів і процедур, що використовуються банком для ведення бухгалтерського обліку, складання та подання фінансової звітності. Облікова політика відображає особливості організації та ведення бухгалтерського обліку операцій, які здійснює банк відповідно до законодавства України, МСФЗ та нормативно-правових актів НБУ. Завдання облікової політики ХХХ визначення принципів, методів і процедур, що використовує банк для ведення бухгалтерського обліку, складання та подання фінансової звітності. Положення облікової політики є обов'язковими до виконання всіма установами банку. Банк

зазначає в обліковій політиці: принципи обліку активів, зобов'язань, капіталу, доходів, витрат банку; методи оцінки активів та зобов'язань банку; факти, що стосуються змін в обліковій політиці.

6. Підставою для бухгалтерського обліку операцій банку є первинні документи. Для контролю та впорядкування оброблення даних на підставі первинних документів можуть складатися зведені облікові документи. Первинний документ - документ, який містить відомості про операцію. Касовими документами оформляються операції з готівкою. Первинні та зведені облікові документи в паперовій/електронній формі повинні мати такі обов'язкові реквізити: назву документа (форми); дату складання; найменування банку, від імені якого складений документ; зміст та обсяг операції (підстави для її здійснення) та одиницю її виміру; посади осіб, відповідальних за здійснення операції та правильність її оформлення; особистий підпис або інші дані, що дають змогу ідентифікувати особу, яка брала участь у здійсненні операції.

7. Ведення обліку касових операцій у банках регулюється Інструкцією про ведення касових операцій банками в Україні, затвердженою Постановою Правління національного банку України від 25.09.2018 р. №103 та Інструкцією з бухгалтерського обліку операцій з готівковими коштами та банківськими металами в банках України, затвердженою Постановою Правління національного банку України від 20.10.2004 р. № 495. За наявності ліцензії Національного банку банки мають право здійснювати касові операції. Каса банку – сукупність операційних кас банку (філій, відділень), пунктів дистанційного обслуговування, пунктів обміну іноземної валюти, а також програмно-технічних комплексів самообслуговування (ПТКС) та банкоматів. Касове обслуговування – надання послуг з приймання, видачі та обміну готівки на підставі Єдиного договору банківського обслуговування та надання інших послуг Національним банком України (ЄДБО) та вимог Інструкції.

До касових документів, які оформляються банками (філіями, відділеннями) згідно з касовими операціями, визначеними Інструкцією,

належать: 1) заява на переказ готівки; 2) прибутково-видатковий касовий ордер; 3) заява на видачу готівки; 4) прибутковий касовий ордер; 5) видатковий касовий ордер; 6) грошовий чек; 7) квитанція про прийняття на інкасо банкнот іноземних держав; 8) квитанція про приймання до сплати на інкасо чеків у іноземній валюті, рахунки на сплату платежів, а також сліп, квитанція, чек банкомата, що формуються платіжними пристроями, документи для відправлення переказу готівки та отримання його в готівковій формі, установлені відповідною платіжною системою; 8^{-1}) заява про приймання/видачу банківських металів.

Касові документи мають містити такі обов'язкові реквізити: 1) найменування банку, який здійснює касову операцію; 2) дату здійснення операції; 3) зазначення платника та отримувача; 4) суму касової операції; 5) масу банківського металу (за операціями з банківськими металами); 6) призначення платежу; 7) власноручні підписи або ЕП платника/отримувача; 8) власноручний підпис або кваліфікований ЕП працівника банку (філії, відділення), уповноваженого здійснювати касову операцію; 9) номер рахунку отримувача (у разі зарахування суми переказу на рахунок); 10) найменування банку отримувача (у разі зарахування суми переказу на рахунок).

8. Для обліку готівки в Плані рахунків передбачено рахунок 1001 «Банкноти та монети в касі банку», який відноситься до 1 Класу «Казначейські та міжбанківські операції», розділу 10 «Готівкові кошти», групи 100 «Банкноти та монети». Призначення рахунку 1001: облік готівки в національній та іноземній валютах в операційній касі банку (філії). За дебетом рахунку проводяться суми готівки, що вносяться до операційної каси для зарахування на рахунки банку (філії) та рахунки клієнтів; суми готівки, які отримані з Національного банку України, з філій (банків), відділень банку, з інших банків (філій, відділень); суми готівки, які надходять з обмінних пунктів, з підзвіту; залишок готівки з платіжних пристроїв. За кредитом рахунку проводяться суми готівки, що видаються клієнтам банку (філій); суми готівки, що відправляються

до Національного банку України, до філій (банків), відділень банку, до інших банків (філій, відділень); суми готівки, які видаються до обмінних пунктів, до платіжних пристроїв, у підзвіт.

В ХХХ для автоматизації обробки готівкових коштів використовується програмно апаратний комплекс «АВТОКАСА». «АВТОКАСА» автоматизує повний цикл обробки готівкових коштів та дозволяє: зменшити витрати по обслуговуванню готівкового потоку до 50 % і у результаті підвищити рентабельність послуг інкасації та обробки готівкових коштів; підвищити якість обслуговування і збільшити швидкість обробки операцій; залучити нових клієнтів; зробити весь процес прозорим та керованим. «АВТОКАСА» дозволяє здійснювати управління обробкою готівкових коштів на кожному її етапі

9. За конкурентною позицією ХХХ належить до системно важливих банків України, є лідером на ринку за обсягом наданих кредитів та посідає друге місце серед банків України за обсягом активів та депозитів. За показником чистого кредитного портфеля частка банку на ринку зросла протягом 2022 р. із 9,7 до 12,1 %. ХХХ станом на кінець 2022 р. є найбільшим в Україні банком за кількістю відділень і другим за кількістю банкоматів та платіжних терміналів. Відповідно до своєї бізнес-моделі ХХХ є універсальним банком, який надає пріоритетне значення розширенню роздрібного, мікро-, малого та середнього бізнесу (ММСБ), утримуючи при цьому міцні позиції за напрямом корпоративного бізнесу. Банк бере активну участь у забезпеченні кредитної підтримки пріоритетних галузей економіки та підприємств критичної інфраструктури, забезпечує доступність надання банківських послуг у повному обсязі для забезпечення захисту прав споживачів та соціального захисту громадян, вживає заходи, спрямовані на мінімізацію наслідків реалізованих загроз та кризових ситуацій. В умовах воєнного стану банк зберіг прибуткову діяльність, консолідований чистий прибуток за підсумками 2022 р. становив 638,34 млн. грн. У 2022 р. банк вступив до Фонду гарантування вкладів фізичних осіб, сплативши 777,2 млн. грн внесків, що відповідно зменшило

обсяг річного прибутку порівняно з 2021 р. Більша частина процентних доходів банку формується за рахунок кредитів, наданих юридичним особам, та інвестицій у цінні папери. Адекватність регулятивного капіталу банку станом на кінець року становила 14,48 % при нормативі НБУ 10 %.

ХХХ має збалансовану структуру активів, забезпечує достатній рівень ліквідності для виконання ним усіх зобов'язань та здійснює ефективне управління балансом з урахуванням притаманних економіці країни ризиків. Станом на кінець 2022 р. розподіл активів банку наступний: 53 % – інвестиційний портфель; 31 % – чистий кредитний портфель; 16 % – інші активи. Кредитний портфель представлено насамперед заборгованістю корпоративних клієнтів (67 %), а також фізичних осіб (14 %) та клієнтів ММСБ (19 %). Портфель строкових депозитів на 90 % складається з коштів фізичних осіб, на 8 % – з коштів клієнтів ММСБ та на 2 % – з коштів клієнтів корпоративного бізнесу. Отже, в 2022 р. порівняно з 2020 р. активи банку збільшилися на 35674,2 млн. грн, що становить 15,3 %. Найсуттєвіший вплив на це зростання мало збільшення кредитів, наданих клієнтам (на 19989,5 млн. грн, або 31,6 %), та інвестицій (на 13147,3 млн. грн, або 10,1 %). Також позитивну динаміку мають гроші та їх еквіваленти (6,9 %), нематеріальні активи (16,2 %), інші фінансові активи (2,8 раза), інші нефінансові активи (31,7 %). Звертає на себе увагу збільшення передплати з податку на прибуток на 195,7 млн. грн, або 71,1 %. У складі пасивів банку зобов'язання зросли на 35446,8 млн. грн (16,7 %), а власний капітал збільшився лише на 227,4 млн. грн (1,0 %). Така динаміка зумовила підвищення частки зобов'язань у структурі пасивів із 90,6 % у 2020 р. до 91,8 % у 2022 р. та, відповідно, зниження частки власного капіталу з 9,4 до 8,2 %. За інформацією Звітів про фінансовий стан збільшення власного капіталу відбулося переважно завдяки скороченню непокритого збитку на 557,2 млн. грн. За період дослідження величина акціонерного капіталу не змінилася і становить 49724,98 млн. грн, що в 2,2 раза більше усього власного капіталу.

Отже, у 2022 р. порівняно з 2020 р. доходи банку зросли на 8743,3 млн. грн (26,3 %), а витрати – на 10881,3 тис. грн (35,6 %). У зв'язку з випереджальним зростанням витрат порівняно з доходами річний чистий прибуток скоротився на 2138,0 млн. грн, що становить 77,0 %, або 4,3 раза. Коефіцієнт окупності, як відношення доходів до витрат, знизився з 1,091 у 2020 р. до 1,015 у 2022 р., тобто на 7,0 %. Отже, у 2022 р. порівняно з 2020 р. процентні доходи банку збільшилися на 4081,9 млн. грн, або 22,1 %, а процентні витрати зменшилися на 2911,4 млн. грн, або 27,8 %. Завдяки такій динаміці доходів і витрат чистий процентний дохід зріс на 6993,3 млн. грн, що становить 87,5 %. У цілому збільшення чистого процентного доходу відбулося насамперед за рахунок зростання обсягу кредитно-інвестиційного портфеля та зниження процентних витрат у результаті застосування виваженої політики в частині вартості ресурсів.

У цілому операційні витрати банку за період дослідження збільшилися на 3435,6 млн. грн, або 30,7 %, у тому числі: витрати на виплати працівникам – на 2141,0 млн. грн (35,7 %), амортизаційні витрати – на 158,5 млн. грн (9,5 %), інші адміністративні та операційні – на 1136,0 млн. грн (32,5 %). У структурі операційних витрат переважають витрати на виплати працівникам, частка яких підвищилася з 53,7 % у 2020 р. до 55,8 % у 2022 р. Унаслідок випереджального зростання операційних витрат (на 30,7 %) порівняно з операційними доходами (на 9,7 %) прибуток від операційної діяльності зменшився на 2090,3 млн. грн, або в 4,3 раза. За період дослідження чистий прибуток банку зменшився на 2138,0 млн. грн, що становить 4,3 раза. У зв'язку з наявністю відшкодування з податку на прибуток чистий прибуток перевищував прибуток до оподаткування у 2020 р. на 1,6 %, 2021 р. – 0,2 %, 2022 р. – 0,4 %.

10. Будь-яка банківська діяльність пов'язана із ризиком ліквідності, оскільки однією із банківських функцій є строковий трансферт. Високою ліквідністю відзначаються кошти в касі банку, на рахунках в НБУ та інших банках, а також активи, що можуть бути швидко проконвертовані в готівкові чи

безготівкові кошти, наприклад, боргові цінні папери із ліквідним вторинним ринком. Загалом під банківською ліквідністю розуміють здатність банку погасити у визначений термін зобов'язання, яка визначається відношенням та структурою активів і пасивів. Національний банк України оцінює ліквідність банків за допомогою нормативів ліквідності, які є складовою економічних нормативів діяльності банків. У ХХХ управління ліквідністю здійснюється шляхом прогнозування та управління грошовими потоками, лімітування строкових розривів між активами і зобов'язаннями, а також забезпечення необхідного обсягу як первинної, так і вторинної ліквідності (вона представлена портфелем високоліквідних державних цінних паперів, що можуть бути використані для термінового задоволення потреб банку в ліквідних коштах у разі їх непрогнозованого відтоку). Упродовж 2020-2022 рр. ХХХ забезпечив дотримання встановлених НБУ нормативів ліквідності. Значення коефіцієнтів миттєвої, загальної та генеральної ліквідності упродовж 2020-2022 рр. залишалися достатньо стабільними, хоча в 2022 р. порівняно з 2020 р. відбулося їх зниження. Так, рівень покриття коштів банків і рахунків клієнтів знизився з 13,8 % у 2020 р. до 12,1 % у 2022 р. Перевищення активів над зобов'язаннями знизилося з 10,4 % у 2020 р. до 9,0 % у 2022 р. Якщо в 2020 р. зобов'язання покривалися грошовими коштами, основними засобами та нематеріальними активами на 17,1 %, то в 2022 р. – на 15,0 %.

11. З метою удосконалення ведення обліку операцій з готівковими коштами та банківськими металами і покращення показників рівня ліквідності банку пропонується:

- при веденні бухгалтерського обліку операцій з готівковими коштами та банківськими металами постійно дотримуватися основних положеня облікової політики;
- з метою покращення управління ризиком ліквідності ХХХ у потрібно здійснювати моніторинг очікуваних майбутніх потоків грошових коштів від операцій з клієнтами та банківських операцій, що є частиною процесу

управління активами та зобов'язаннями. Основною метою управління ризиком ліквідності є забезпечення наявності обсягу ліквідних коштів, достатнього для покриття поточних та планових потреб, з метою оптимізації витрат банку, пов'язаних із забезпеченням необхідного обсягу ліквідних коштів. Управління ризиком ліквідності спрямоване також на забезпечення спроможності банку покривати відтік грошових коштів за кризовим сценарієм (у разі системної кризи або близької до системної кризи ліквідності);

- при проведенні оцінювання ліквідності банку також проводити аналіз дотримання банком нормативів ліквідності Національного банку України.